

De Drie Goddelijke Deugden

Ravels Weelde Poppel

Tijdschrift van Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius vzw

Jaargang 20, nr: 78: December 2015

Inhoud

Voorwoord.....	1
Lief en leed	1
Vluchtelingen in Goirle 1914-1918	2
Voorbij Activiteiten.....	28
VLUCHTEN naar NEDERLAND 1914/1918.....	31
Schenkingen van 24 oktober 2014 tot en met 29 september 2015.....	45
Rechtzetting.....	48

Lidmaatschap

Voor 20 euro bent u lid van onze Heemkunde- en Erfgoedvereniging.

Ere-lid kunt u zijn voor een jaarbijdrage van 30 euro.

(Onze vereniging kent enkel het systeem van gezinslidmaatschap.)

U ontvangt 4 x per jaar een nummer van tijdschrift “De Drie Goddelijke Deugden”.

Ook hebben leden en hun gezin steeds gratis toegang tot Heemkundemuseum “Het Kaske” te Poppel.

Tevens kan er aan de meeste activiteiten van onze vereniging gratis worden deelgenomen.

Opzegging van het lidmaatschap kan jaarlijks kenbaar gemaakt worden voor 1 december.

Voorradige publicaties

Steeds op aanvraag te bekomen. Zie contactgegevens.

Prenten voor- en achterblad: naar het boek “Het kindeken Jesus in Vlaanderen” door Felix Timmermans.

Voorblad: Jozef en Maria onderweg naar de volkstelling te Bethlehem.

Achterblad: Het Kerst tafereel.

Voorwoord

*Schouder aan schouder, in miserabel gelid marcheren duizenden havelozen door de Balkan.
Mannen, vrouwen, kinderen. Noordwaarts. Geen minuut te verliezen.
Hun kleren nemen de kleur aan van de voor de winter klaargelegde landouwen.
Want dat de winter op komst is, beseffen ze maar al te goed.
De temperatuur is in enkele weken fors gezakt,
soms valt een kille regen en naarmate de grensversperringen oprijzen,
moet de trieste stoet door ijzige rivieren waden.
(Bart Sturtewagen in De Standaard, dinsdag 27 oktober 2015)*

Geheel in het teken van de kerst hebben we in deze editie gewerkt rond het vluchtelingenthema. Dit onderwerp hebben we benaderd vanuit een Nederlandse (Goirle) en een Belgische (Ravels) visie. Het onderwerp is gezien de huidige vluchtelingenproblematiek brandend actueel en u zal na het lezen van de twee artikels constateren dat we de laatste 100 jaren ondanks alle “vooruitgang”, tegenwoordig niet beter doen dan onze voorouders.

Bij het afsluiten van het jaar 2015 kan onze vereniging terugkijken op een meer dan geslaagd jaar!

Wij hebben onze gemeente kunnen en mogen ondersteunen met de reorganisatie van de begraafplaatsen. Wij waarderen het ten zeerste dat het gemeentebestuur ons een luisterend oor en het vertrouwen heeft geschonken om deze ingrijpende veranderingen tot een goed einde te brengen.

Verder werken wij actief mee in de WOI-werkgroep van het gemeentebestuur en is een van de zichtbare realisaties het gesneuveldenmemoriaal.

Dit bestaat uit witte kruisen met de namen van de Ravelse militaire gesneuvelden uit WOI.

Het “kerkhofje” doet de komende jaren zijn ronde door onze gemeente en zal in de buurt van elke school opgesteld worden zodat de schoolkinderen rond dit thema kunnen werken.

We hebben een overweldigende belangstelling gezien voor onze Eerste Wereldoorlog-tentoonstelling. In Poppel hebben we ruim 700 bezoekers geteld en bij onze collega's te Goirle heeft men een 500-tal bezoekers genoteerd.

Momenteel staat deze tentoonstelling opgesteld in het gemeentehuis te Weelde waar u tijdens de openingsuren gerust een kijkje kan nemen.

Begin volgend jaar zal deze tentoonstelling naar het Onze-Lieve-Vrouw rusthuis te Ravels verhuizen, waar u met onze Nieuwjaarslezing op donderdag 21 januari 2016 tevens deze opstelling kan bezoeken.

Verder wordt er met deze tentoonstelling gereisd langs de BIB en de scholen.

Tenslotte zal u al aan uw polsen en armen al gemerkt hebben dat dit tijdschrift een beetje dikker of zwaarder is dan gewoonlijk; veel leesplezier en een fijne kerst en nieuwjaar.

Luc Andries, voorzitter

Lief en leed

Graag feliciteren wij met hun diamanten bruiloft:

De heer en mevrouw Van Loon-Kuppens te Weelde op 9 augustus 2015

Onze deelneming betuigen wij bij het overlijden van:

Jos Abelshausen, echtgenoot van Gaby Kuypers, overleden op 30 juli 2015

Karel Van Eyndhoven, echtgenoot van Maria Vinckx, overleden op 29 oktober 2015

Vluchtelingen in Goirle 1914-1918

Door: J.A.A.M. Pieterse

Wij “ beloven plechtig dat niemand onzer vergeten zal den Heer te bidden dat hij Goirle en zijn brave burgers zegene zal voor de onuitsprekelijke groote verdiensten ons bewezen”

Inleiding

Op 1 augustus 1914 begonnen de Duitsers hun offensief in het westen met de aanval op Luxemburg. Een dag later ontving de Belgische minister van buitenlandse zaken een ultimatum van de Duitse ambassadeur. Daarin stond dat er een Franse aanval via België op handen zou zijn en dat de Duitse regering zich genoodzaakt zag het Belgische grondgebied te betreden. Gevraagd werd van België een “welwillende neutraliteit” en het overtrekken van de Belgische grens niet als een vijandige daad te beschouwen. Duitsland zou anders gedwongen zijn België als vijand te beschouwen. België weigerde een dag later het Duitse ultimatum te accepteren en verklaarde op te treden tegen elke schending van de Belgische neutraliteit. Op 4 augustus viel vervolgens het Duitse leger België binnen. In België wonende Duitsers werden bedreigd en hun huizen geplunderd. De Belgische regering wees 60 tot 80.000 in België verblijvende Duitsers uit. Zij vormden de eerste vluchtelingengolf in Nederland. De meesten trokken via Nederland naar Duitsland en een beperkt aantal bleef in Nederland.

België beschikte over 12 forten aan de Maas bij Luik en Namen en daar achter lag de Stelling Antwerpen bestaande uit 48 forten en redoutes (aarden of stenen verschansingen). Zware Duitse artilleriebeschietingen (“*Dikke Bertha's*”) leidden op 16 augustus tot de val van Luik, het terugtrekken van het grootste deel van het Belgische leger op de stelling Antwerpen en een tweede vluchtelingengolf richting Nederlands Limburg.

Na de val van Luik boog de Duitse hoofdmacht naar het zuiden en het 3de Duitse Reservekorps (een bijeengeraapt legertje van 100.000 man) trok westwaarts richting Turnhout.¹⁾ De Middelburgsche Courant meldde dat men in Goirle het hevige kanongebulder kon horen.²⁾ De Duitsers traden in de door hen veroverde gebieden hard op tegen de burgerbevolking uit angst voor sluipschutters in burgerkledij. Vooral de verhalen over het gewelddadige optreden in onder andere Luik, Leuven (hele wijken in brand gestoken en 500 burgers gedood), Namen en Dinant gingen door België met als gevolg dat naarmate de Duitse opmars vorderde de vluchtelingenstroom groeide.³⁾ Op 28 september begon de aanval op de Stelling Antwerpen. Vooral de val van de stad op 10 oktober zorgde voor grote paniek onder de burgers en een derde vluchtelingengolf van ongekende grootte. Sommigen trokken naar Engeland, maar de meesten, ongeveer 1.000.000, waarvan er ca. 500.000 via Noord Brabant, kwamen naar Nederland. Op een bevolking van ca. 6,2 miljoen inwoners kon men spreken van een echt vluchtelingenprobleem (België had toen ca. 7.6 miljoen inwoners). Onder de uitgewekenen waren ook Nederlanders die in België woonden. Zij konden mogelijk onderdak vinden bij familieleden in Nederland. Hendrik Walschots, geboren in Goirle op 3 oktober 1853 was zo’n Nederlander die bij het uitbreken van de oorlog in België woonde en naar Goirle vluchtte. Hij was gehuwd met Ludovica Josepha de Wilde (geboren in Merksem op 2 januari 1859) en had een vervoersbedrijf in Antwerpen. Beiden zijn weer teruggekeerd naar België en daar overleden op respectievelijk 3 mei 1922 en 27 augustus 1925.⁴⁾

Overlijdensprentje Collectie Roosen-Van Gils

De eerste vluchtelingen in Goirle

Ook Goirle kreeg met deze derde stroom te maken. In een schrijven van de Goirlese burgemeester Jan Baptist Rens van 24 augustus 1914 aan de Commissaris van de Koningin in Noord Brabant Mr. A.E.J. Baron van Voorst tot Voorst deelde hij mede dat er in Goirle nog geen vluchtelingen uit België en Duitsland waren. Mochten ze eventueel komen dan zou hij voorkomen dat ze hun toevlucht zochten tot de stelling Amsterdam en de commissaris inlichten over hun komst.⁵⁾ Op 15 oktober 1914 zijn het er al meer dan 600 in Goirle en burgemeester Rens sprak in een antwoord op een circulaire van de Commissaris van de Koningin van 2 november 1914 over 755 als grootste aantal dat zich tot dan toe in Goirle bevond.⁶⁾ Dit waren er erg veel op een bevolking van ongeveer 3.500 inwoners. Waarschijnlijk waren er in Goirle nog meer vluchtelingen. Eigenlijk moest elke vluchteling zich bij aankomst laten registreren bij de gemeente en/of vluchtelingencomité zodat men wist wie zich in de stad of het dorp bevonden en hoeveel vluchtelingen er precies waren. Het registreren verliep goed met betrekking tot vluchtelingen die op een station aankwamen zoals in Tilburg. In dorpen zonder station zoals Goirle kwamen ze lopend, fietsend, met paard en kar etc. en lieten ze zich vaak niet registreren. Het administreren gebeurde aanvankelijk op kaartjes (van Goirle zijn er 181 bewaard gebleven. R.A.T. archiefnr. 906, inventarisnr. 268) en later vaak in boeken.

Hulpverlening aan de vluchtelingen

De bereidheid om de Belgische vluchtelingen te helpen was erg groot. Men had hier te doen met de Belgen en vooral de Belgische kinderen wekten medelijden op. Particulieren, het leger en allerlei plaatselijke hulpcomités schoten meteen te hulp. De opvang van de tweede vluchtelingengolf in Limburg verliep echter moeizaam door de mobilisatie en de schaarste aan levensmiddelen ten gevolge van het hamsteren. Het werd al snel duidelijk dat de hulp beter georganiseerd moest worden door centralisatie en coördinatie. Op 7 augustus 1914 werd op het Belgische Consulaat Generaal te Amsterdam het Nederlandsch Comité tot steun van Belgische Slachtoffers van den Oorlog (later werd de naam veranderd in Nederlandsch Comité tot steun van Belgische en Andere Slachtoffers) opgericht. Het doel van dit comité was de hulpverlening, die al verleend werd door plaatselijk hulpcomités te centraliseren en door geld, kleding, beddengoed, levensmiddelen en speelgoed etc. in te zamelen de nood van de vluchtelingen te lenigen.⁷⁾

Drie dagen later riep koningin Wilhelmina op een nationaal steuncomité te stichten om de nadelige gevolgen van de economie voor de Nederlanders het hoofd te bieden. Op 14 september ontving de burgemeester van Goirle een schrijven van de heer H.A. van IJsselsteyn, algemeen secretaris van het Koninklijk Nationaal Steuncomité 1914 met daarin onder andere de volgende passage: *"Op initiatief van H.M. de Koningin is opgericht het Koninklijk Steuncomité 1914, ten einde in de moeilijke dagen, welke ons economisch leven doormaakt, de krachten die zich aan het lenigen van den nood*

*willen wijden te vereenigen en samenwerking en eenheid te verkrijgen bij hetgeen in deze richting zal worden ondernomen."*⁸⁾ Het doel van het comité, waarvan de minister van Landbouw, Handel en Nijverheid en wat later van Financiën, Mr. M.W.F. Treub voorzitter werd, was het bedenken en uitvoeren van maatregelen, *".... waardoor ... de ernstige nood dezer tijden zoveel mogelijk het hoofd zal kunnen worden geboden"* en *".... dat er een band kwam tussen de nationale organisatie en de plaatselijke comités voor directe ondersteuning van hen die als gevolg van de mobilisatie in nood kwamen te verkeren."*⁹⁾ Later belastte het comité zich hoofdzakelijk met de zorg voor de vluchtelingen.

Het Koninklijk Nationaal Steuncomité 1914 vaardigde op 22 augustus 1914 een oproep uit tot *".... oprichting van plaatselijke steuncomités met het doel om in den tijd van oorlogsgevaar, waarin wij thans leven, in den economische nood te voorzien"* Het Comité bood aan de plaatselijke comités te helpen bij de voorziening van

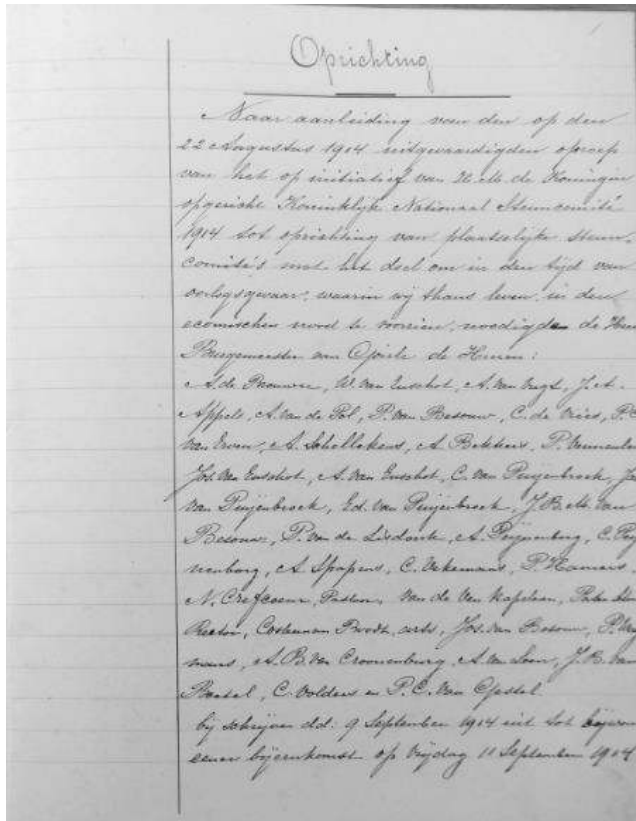

J.B. Rens, burgemeester

Minister M.W.F. Treub

Van de vergaderingen bestaat een notulenregister met betrekking tot 1914-1915. Uit de notulen van de vergadering van 15 oktober 1914 blijkt de agenda van het comité alleen nog maar te bestaan uit punten die te maken hadden met de vluchtelingen in Goirle. Bij het vergaderpunt *“Financiën”* werd door de voorzitter J. G. van Besouw aan de burgemeester de vraag gesteld *“... of hem al iets bekend (was) ten wiens lasten de kosten van verzorging van arme Belgische vluchtelingen kunnen gebracht worden.”* Rens antwoordde dat hij de Commissaris van de Koningin daarover opheldering had gevraagd en dat uit een ontvangen telegram bleek dat de kosten ten laste kwamen van het rijk. Uit een later ontvangen circulaire zou men kunnen opmaken dat ze afgewenteld werden op de gemeente. Ook had de burgemeester geïnformeerd hoe de benodigde gelden uit de gemeentekas konden worden voorgeschoten en aan wie (Burgemeester en Wethouders of een comité dat de vluchtelingen onderdak verschaft?) ze verstrekt moesten worden als de kosten voor het rijk kwamen. De burgemeester had nog geen antwoord ontvangen op deze vragen. Die antwoorden kwamen op 19 oktober. De kosten waren voor het departement van Binnenlandse Zaken. De gemeentes schoten voor en verrekenen later.

Notulenregister van het Goirlese Steuncomité, RAT arch.nr. 696 inv.nr. 1396

De burgemeesters moesten maandelijks declaratieformulieren indienen bij de commissaris van de koningin die ze vervolgens doorstuurde naar de minister. De minister van Financiën was bereid de gemeenten voorschotten te verlenen. Toen vergaderpunt *“Maatstaf van ondersteuning”* van de uitgewekenen besproken werd in bovengenoemde vergadering, gingen alle leden akkoord met het voorstel van de voorzitter om alle dorpingen die onderdak verleenden gelijk te betalen.

Voor het verzorgen van een volwassene werd de dagvergoeding bepaald op f 0,50 en voor een kind (beneden 14 jaar) op f 0,25. Bij het onderwerp *“Werkverschaffing”* vroeg de president of het niet raadzaam was om op zoek te gaan naar werk voor de vluchtelingen. Men was het in het algemeen daar niet mee eens en achtte het verstandiger aan de vluchtelingen het advies te geven zelf werk te zoeken. Met betrekking tot het agendapunt *“Wijze van betaling”* vroeg de voorzitter of de leden van het subcomité daarvoor geen voorschriften moesten ontvangen. De president van het subcomité, de heer Wagtmans, bleek een kwitantieformulier ontworpen te hebben en de leden zouden de verzorgers wekelijks betalen tegen kwitanties. Deze werden bezorgd bij hem, die het geld voorschoot, bij de gemeente ontvanger of de burgemeester afhankelijk van de antwoordbrief van de Commissaris van de Koningin. Het notulenregister van het steuncomité eindigt met een los blaadje met de notulen van de algemene vergadering van 16 november 1914. De president deelde in deze vergadering mee dat het Steuncomité was omgezet in een Steuncomité voor de vluchtelingen.¹⁰⁾

Minister N. Bosboom

Minister J. Loudon

Toen de Duitsers steeds verder België binnentrokken en de vluchtelingenstroom een enorme omvang bereikte, besloot de regering op 21 september 1914 in te grijpen. De ministers N. Bosboom (Oorlog) en J. Loudon (Buitenlandse Zaken) richtten de Centrale Commissie op om de ruim 500 particuliere steuncomités te leiden, tegen billijke prijzen onderdak en voeding te verschaffen aan hen die over enige financiële middelen beschikten en te zorgen voor vluchtelingen zonder bestaansmiddelen. Vanaf oktober 1914 hield de Centrale Commissie zich ook bezig met de vluchtelingenregistratie.

Declaratie oktober 1914, RAT arch.nr 696 inv.nr. 1396

Het comité wilde vastleggen wie er in Nederland verbleven en met die informatie verwanten inlichten en gezinnen, die door de verwarring tijdens de vlucht uiteen geraakt waren, proberen te herenigen.¹¹⁾

Behalve de organisatie van de vluchtelingen hulp op gemeentelijk en landelijk niveau ontstond er ook de behoefte aan een provinciale organisatie tussen de genoemde niveaus in. In het gouvernementsgebouw van Noord Brabant in 's Hertogenbosch werd het "Comité voor Noord - Brabant tot het verleenen van hulp en ondersteuning aan wegens den oorlog naar Nederland uitgeweken vluchtelingen" op 7 oktober 1914 geïnstalleerd door de Commissaris van de Koningin. In zijn toespraak ter gelegenheid van deze installatie stelde hij dat de vluchtelingen aanvankelijk aangewezen waren op de steun van plaatselijke steuncomités en dat door de toename van de vluchtelingenstroom de regering " een band wil leggen tusschen al die plaatselijke organisaties...." en met dezelfde middelen meer wenste te bereiken." De regering stelde ".... eene grote centrale commissie " in waar onder provinciale comités werkzaam zouden zijn. De commissaris had de leden van het provinciale comité gezocht ".... onder de leden der plaatselijke vereenigingen tot bevordering van vreemdelingenverkeer, die uit den aard van den werking hunner vereeniging weten waar menschen onderdak kunnen gebracht worden, en onder de leden van de plaatselijke steuncomités, die reeds met zooveel ongelukkigen in relatie waren en belangrijke aanwijzingen kunnen geven omtrent den aard en de mate van steun die nodig is." De taken van het provinciale comité bestonden uit het zo goed mogelijk huisvesten en voorthelpen van de bemiddelde vluchtelingen, het voorthelpen en het "tijdelijk in eene hen passende omgeving brengen van onbemiddelde vluchtelingen die niet naar hun vaderland konden terugkeren en door stand, maatschappelijke positie of bijzondere omstandigheden niet in een vluchtoord thuis hoorden." Verder moest het comité gegevens van de vreemdelingen verzamelen in een centraal register, via de plaatselijke comités of burgemeesters adressen vergaren van hen die bereid waren aan de vluchtelingen huisvesting en verzorging te verstrekken en deze adressen ".... ter beschikking stellen van de autoriteiten en comité's van wie verzoeken binnenkomen om bekend te worden met de gelegenheden waar vluchtelingen onder dak kunnen worden gebracht." Tenslotte met behulp van antwoorden van de burgemeesters op vragenlijsten een register aanleggen van alle gehuisveste vluchtelingen in Noord Brabant. Iedere nieuwe vestiging of vertrek moesten de burgemeesters melden. Met de samenstelling van het provinciale comité had de commissaris zich op verzoek van de regering belast. De erevoorzitter was Mr. Baron van Voorst tot Voorst, voorzitter Mr. R.E. Tilman ('s-Hertogenbosch), secretaris Th. W. Roeffen en verder 13 leden waar onder F. Verbunt, voorzitter van het Rode Kruis te Tilburg. Het provinciale comité stuurde de burgemeesters in Brabant twee formulieren. Op model A moesten de burgemeesters invullen welke personen in hun gemeente vluchtelingen willen huisvesten en verzorgen en op Model B moesten ze de vluchtelingen noteren die reeds in hun gemeenten verbleven.¹²⁾

A.E.J. Baron van Voorst

Ook het Rode Kruis spande zich op landelijk en gemeentelijk niveau in voor de hulpverlening. Burgemeester Rens ontving een circulaire van de Commissaris van de Koningin d.d. 11 augustus 1914 en deelde op 17 augustus 1914 mee dat hij onmiddellijk na die ontvangst een oproep had gericht aan de voornaamste ingezetenen van de gemeente om tot een Rode Kruisvereniging te komen. In de eerste vergadering werd met algemene stemmen besloten tot de oprichting van een afdeling Goirle en een bestuur gekozen. Het hoofdcomité van het Nederlandse Rode Kruis in 's-Gravenhage drong echter aan op aansluiting bij de afdeling Tilburg. De burgemeester deelde mee dat de oprichtingsvergadering voor een eigen afdeling was en dat er geen animo was om een onderafdeling van Tilburg te worden. Het bestuur antwoordde dat in gemeentes als Goirle geen afdelingen erkend konden worden, maar dat volgens artikel 6 van de statuten de mogelijkheid bestond in alle gemeenten afzonderlijke afdelingen te scheppen, mits zich daarvoor minstens 10 personen aanmeldden. Uit het artikel "Wat Goirle in deze critieke dagen reeds deed" in de Nieuwe Tilburgsche Courant blijkt dat de Goirlese afdeling blijkbaar toch is erkend. Het plaatselijk comité onder voorzitterschap van J.W. van Puijenbroek was aan

de slag gegaan. Er werd een collecte gehouden door enkele dames (opbrengst f 249,575) en verbandstoffen, kleren en andere benodigdheden werden aangeschaft. Een groep dames en jonge mannen werden getraind door de militaire geneesheren en verblijfplaatsen voor gewonden werden gereed gemaakt zodat er plaats was voor meer dan 200 gewonden. Prins Hendrik bezocht begin oktober 1914 Goirle als voorzitter van het Hoofdc Comité van het Rode Kruis en gaf aan een en ander “... *zijn hoge goedkeuring te kennen.*”¹³⁾

In 1916 werd in Breda opgericht het Comité tot steun en huisvesting van Weezen en verlaten Belgische kinderen. Het was bedoeld om voor die kinderen een net en degelijk onderkomen in Nederland te bezorgen. Het comité vroeg op 30 augustus 1916 toestemming om een “*Bloemendag*” (verkoop van bloemen) en een collecte te mogen houden in Goirle. Jos Cools van het comité motiveerde het verzoek als volgt: “*Gezien de ellende en ontbeering welke ettelijke honderden ongelukkige kleinen in België moeten verduren in afwachting dat zij naar het gastvrije Nederland kunnen overgebracht worden en met het oog op de ontzaglijke geldmiddelen vereischt om deze kinderen te huisvesten, durven wij nogmaals een beroep te doen op den welbekenden liefdadigheidszin van het Nederlandsche volk en verzoeken wij met den meest bescheiden eerbied uwe geëerde toestemming tot het houden van bovengenoemde collecte. De bloemenverkoop en Collecte zullen dan met uwe vergunning op een nader te bepalen dag gehouden worden door de Dames en Heeren van een plaatselijk Comité, welke daartoe bereidwillig hunne medewerking verleenen.*” Op 18 september brengen burgemeester en wethouders van Goirle een gunstig advies uit met betrekking tot dit verzoek.¹⁴⁾

De hulp die geboden werd bestond onder andere uit het verschaffen van onderdak, voeding, kleding etc., maar bestond verder ook bijvoorbeeld uit het inwisselen van Belgisch geld of bankpapier en het helpen bij het opsporen van familieleden die men tijdens de vlucht uit het oog verloren was. In de Nieuwe Tilburgsche Courant stond dat Belgische vluchtelingen voor het inwisselen van geld of bankpapier en voor steun of inlichtingen zich wat Goirle betrof konden wenden tot J. B. Rens. Dezelfde krant bood de mogelijkheid aan de vluchtelingen om gratis te helpen “verloren” familieleden op te sporen. Ook de vluchtelingen in Goirle maakten daarvan gebruik. Zo werden er via de krant onder andere inlichtingen gevraagd over de familie Arth. Kundy uit St. Nicolaas waarbij als adres werd opgegeven: gemeentesecretaris Goirle. Verder zocht Adriaan Wyneghem, die als adres Kerkstraat A 42 in Goirle vermeldde, zijn vrouw Eliza Breugelmans en Victor Dom uit Turnhout, die in Goirle verbleef, probeerde twee keer via de krant zijn zoon Emile, die beambte was bij de provincie Antwerpen, op te sporen. Monsieur Gondry-Simeons (en zijn zoon Louis) uit Antwerpen, verblijvende bij Van Heeswijk-Leenaarts in Goirle, was op zoek naar zijn vrouw en andere kinderen en Victor Mertens (notaris uit Gladbeek), die als adres Nieuwkerk Goirle opgaf (Hij huurde daar een villa van J.B. van Puijenbroek.) zocht Emille Carette en familie uit Aerschot. Ch. de Winne uit Turnhout, verblijvende bij L.W. van de Lisdonk & Co trachtte René Hubert te vinden en Victoria Sluijts, adres Nieuwkerkschen dijk C5 Goirle, zocht haar man Thomas Luijten. Ook de Centrale Commissie probeerde haar bijdrage te leveren aan het terugvinden van familie en bekenden zoals hier boven is vermeld.¹⁵⁾

De houding van de Goirlenaren t.o.v. de vluchtelingen en omgekeerd

De vluchtelingen werden in het begin hartelijk en gastvrij ontvangen en de bereidheid bij de Nederlandse bevolking om te helpen was, zoals hier bovenvermeld, bijzonder groot. De Nieuwe Tilburgsche Courant sprak over “*liefderlijk*” opgenomen worden van vluchtelingen in de verschillende huisgezinnen en dat er meerdere voorbeelden waren van Goirlenaren die “... *hun “eigen haard” vaarwel zeggen en bij familieleden intrekken om zo aan Belgische huisgezinnen hun woningen te kunnen afstaan.*”¹⁶⁾

De krant drukte op 6 november 1914 de volgende gedichten van de dichter G.W. Lovendaal af:

Herinneringen uit de Octoberdagen van 1914

*Onder 't donderen van kanonnen
den laaien oorlogsbrand
Komt ge in de ure der verschrikking
Bijstand bieden en verkwikking*

*Edelmoedig Nederland
Waar de nood om hulp mocht vragen
Helpen wil uw milde hand
Uitgestoot'nen bergt ge veilig
't Mensen'lijke is en blijft u heilig
Vredelievend Nederland*

De uittocht!....

*Daar kwamen ze!
Uit hun vlammen-lekkende metropool
waar het kanon dood en verderf braakte
Langs de wegen strompelden ze moeizaam voort
Haveloos en uitgehongerd, vermoeid en versuft
De steunende vrouwen en de weenende
Kinderen, de gebroken grijsaards, de vloekende mans
Zij torsen een kooitje met angstig vlerkend vinkje,
'n schamele peluw, met haastig bijeengegaard lijnwaad,
'n stoel, 'n rietenmandje, een wieg!
Tot ze Brabant's veilige grenzen hadden bereikt
Dan zonken ze neer
Het vege lijf was gered, maar angst en radeloosheid
Kleurde hunne gezichten bleek en verstarde hun de oogen
Brabant's volk had ze zien komen en stond gereed
'n Broedervolk in nood
Dat hulpe gebod ¹⁷⁾*

Burgemeester Rens berichtte op 05-11-1914 de Commissaris van de Koningin dat “.....de bevolking dezer gemeente de vluchtelingen zeer voorkomend en menschlievend heeft behandeld, getuige het afstaan van eigen woonvertrekken, ledikanten, dekens enz. ,het verstrekken van voedsel en de ontvangen adressen van dankbetuigingen en erkentelijkheid.” ¹⁸⁾

Het bestuur van het Centrale Comité van het Steuncomité Goirle had een enigszins andere kijk op de komst van de vluchtelingen. Nadat de voorzitter in de vergadering meedeelde dat er in Goirle al meer dan 600 vluchtelingen waren ondergebracht, stelde hij de vraag bij het agendapunt “Vluchtelingen” van boven besproken vergadering van 15-10-1914: “.... zullen wij nog voortgaan met het aannemen van vluchtelingen? Na enig overleg, waaruit blijkt dat men van meening is, dat men binnen enkele dagen een massa vluchtelingen uit Poppel en omstreken kan verwachten, wordt goed gevonden, geen andere vluchtelingen aan te nemen, dan dezulken, welke in de gemeente zelf een onderdak hebben kunnen vinden.” ¹⁹⁾

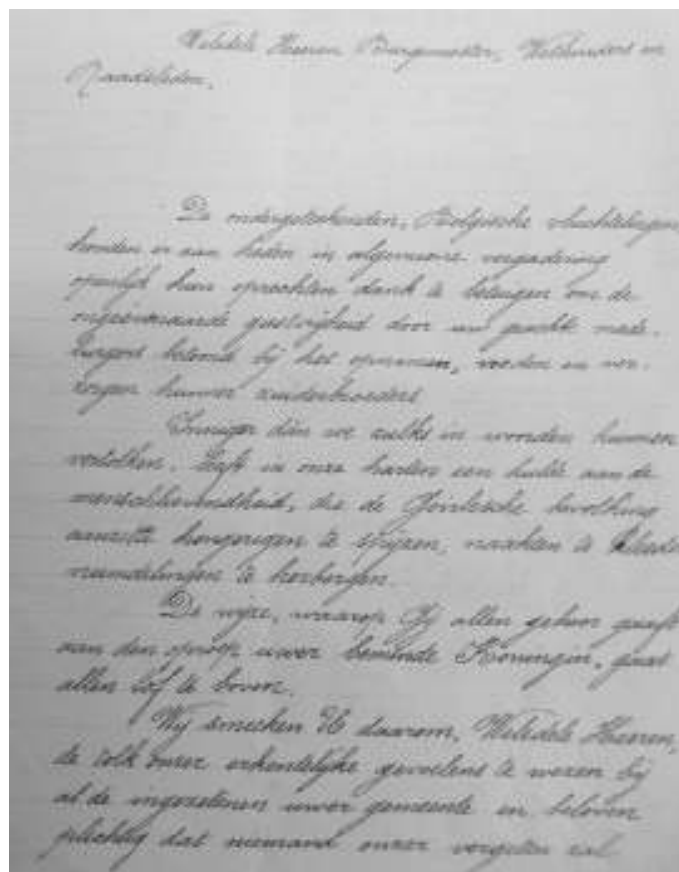
Geleidelijk veranderde de houding van de Nederlanders ten opzichte van de vreemdelingen. Onder de armlastige vluchtelingen bevonden zich een flink aantal losbollen, lichtekooien, klaplopers en kleine criminelen. Verder hadden de Belgen bij de uittocht uit Antwerpen de poorten geopend van de gevangenis, rijkswerkinstellingen en gestichten. Deze elementen waren hier niet welkom. Men vreesde schending van de openbare zedelijkheid. De Commissaris van de Koningin wilde ze opsporen en snel onder militaire begeleiding naar het vluchtoord Nunspeet voeren. Verder was er in de grensstreek een bedenkelijke stijging van

drankmisbruik, prostitutie en criminaliteit, die men toeschreef aan de vluchtelingen en de gemobiliseerde Nederlandse militairen.²⁰⁾ Ook in Goirle vertoefde een Belgische vrouw genaamd Anna Maria Pijenburg, geboren Bartels, met twee kinderen, waarvan de man aan het front vocht. Naar de mening van J.B. Rens liet haar gedrag aan zedelijkheid, volgens het rapport van de brigadier van de rijkswacht te Goirle, veel te wensen over. Hij achtte het daarom noodzakelijk haar uit de gemeente te verwijderen en op te laten nemen in het vluchtelingenkamp Nunspeet. De regeringscommissaris voor de Belgische vluchtelingen te Nunspeet wees hem door naar zijn collega in Uden.²¹⁾

Verder verliep de opvang niet altijd probleemloos door culturele verschillen. Men begon zich te ergeren aan de Belgen met hun andere zeden en gewoontes (bijvoorbeeld de kleding en drinkgewoontes) en vond dat ze zich moesten aanpassen. Naar de mening van de Nederlanders waren ze lager opgeleid en dus minder ontwikkeld. Ook de grote aantallen speelden een rol. Misschien speelde ook de verlaging van de vergoedingen voor het onderdak bieden mee. Burgemeester Rens ontving een circulaire van de Commissaris van de Koningin d.d. 23 oktober 1914. Daarin werd bepaald dat de vergoeding werd verlaagd naar van f 0,50 naar f 0,30 en f 0,25 naar f 0,15 respectievelijk voor een volwassene en een kind. *“Het gevolg daarvan was, dat de gehuisveste vluchtelingen bij de burgers werden weggezonden, daar men hen voor het vastgesteld bedrag in deze tijd niet kon en dat ook niet wilde houden. Grote moeilijkheden konden daarvan het gevolg zijn, doch de belofte, dat men zou trachten meer vergoeding te verkrijgen, deed hen er toe te besluiten de vluchtelingen alsnog te houden.”*²²⁾

En hoe was de houding van de Belgen ten opzichte van de Nederlanders? Van hen werd verwacht dat ze zich hier aanpasten en veel Belgen probeerden dat ook. *“Kenmerkend daarbij was een zekere onderdanigheid, mogelijk vanuit het besef dat tegenover de Nederlanders slechts dankbaarheid op zijn plaats was.”*²³⁾

Tijdens de gemeenteraadsvergadering in Goirle van 31-10-1914 kwam bij het agendapunt *“Ingekomen stukken”* onder andere een bedankbrief van Belgische vluchtelingen d.d. 19-10-1914 aan de orde. De brief was gericht aan de burgemeester, wethouders en raadsleden. De ondertekenaars wilden openlijk in de vergadering *“.... hun oprechten dank betuigen om de ongeëvenaarde gastvrijheid door uw geachte medeburgers betoond bij het opnemen, voeden en verzorgen hunner zuiderbroeders.”* Verder werd in de brief gesproken van onder andere *“.... hulde aan de menschevriendheid”* en *“.... smeken u de tolk onzer erkentelijke gevoelens te wezen bij al de ingezetenen uwer gemeente”*

De brief was getekend door Frans Vreys en 137 gezinshoofden en “alleenlopende personen”.²⁴⁾

De Belgen hebben hun dankbaarheid ook op een andere manier getoond. Toen in 1917-1918 de N.V. Textielfabrieken H. van Puijenbroek stil kwamen te liggen door gebrek aan garens stelde Van Puijenbroek de leegstaande magazijnen ter beschikking voor de opvang van Belgische vluchtelingen. Uit dankbaarheid werd hij daarvoor geëerd door de Comiteit der Belgische Verbroedering (La Fraternelle Belge) te Tilburg. Verder beloonde de Belgische regering in 1923 N. Crefcoeur, pastoor te Goirle, voor zijn werk ten behoeve van de Belgische vluchtelingen (onder andere het opnemen van vluchtelingen en lidmaatschap van het Centrale Comité van het Koninklijk Nederlandsch Steuncomité 1914, afdeling Goirle) met de medaille van Koning Albert met lint.²⁵⁾

Dat de Belgische vluchtelingen later niet erg welkom meer waren ervoer Maria Philomina Aarts. Zij was gehuwd met de Nederlander J.B. Rens (uit Esbeek / niet verwarren met burgemeester J.B. Rens uit Goirle) met wie ze in Weelde woonde. In het begin van de oorlog werd haar man opgeroepen voor de militaire dienst. Hij werd als douanebeambte te Sittard te werk gesteld. Aangezien het haar man verboden was de Nederlands Belgische grens over te gaan en zij zelf niet naar Nederland mocht verhuizen, besloot ze begin 1915 via de bossen van Rooverst te voet met haar twee kinderen naar Goirle te vluchten. Ze vestigde zich in de Molenstraat, maar kreeg daar geen warm ontvangst. Haar dochter Anna vertelde hierover:

Pastoor N. Crefcoeur

Maria Aarts en kinderen

“De Nederlanders waren het beu dat duizenden Belgen de grens over staken. Nederland kon die toestroom van vluchtelingen niet aan. De inwoners van Goirle lieten moeder goed voelen dat ze niet welkom was en probeerden haar zelfs weg te pesten. ’s Nachts moest ze de luiken van de ramen sluiten omdat burens met stenen naar het huis gooiden. Ook de kinderen werden gepest. Zij kregen bijvoorbeeld stinkende pruimtabak in hun handjes gestoken. Sommige burens gingen zelfs zo ver dat ze brieven schreven naar mijn vader in Sittard. Daarin stonden allerlei leugens over moeder, bijvoorbeeld dat ze hem niet trouw was en dat ze met andere mannen sliep.”²⁶⁾

Irritaties tussen Goirle en Tilburg in verband met de opvang van vluchtelingen

Veel vluchtelingen die in Goirle Nederland binnen kwamen trokken door naar Tilburg. De Nieuwe Tilburgsche Courant van 02-10-1914 berichtte dat die morgen per tram een twintigtal vluchtelingen uit Goirle het aantal in

Tilburg verblijvende vreemdelingen was komen versterken. Ruim 1000 personen waren al *“te politieburele”* ingeschreven, waarvan er zeker 700 nog in Tilburg woonachtig waren. Die vluchtelingen waren vaak uit de verschillende plaatsen bij de grens naar Nederland gelopen. Het gemeentebestuur van Goirle verwees ze onmiddellijk door naar Tilburg. Dit was geheel tegen de mening van de schrijver van het artikel in. Hij was een voorstander van het verdelen der lasten over de diverse gemeenten hetgeen bleek uit de volgende passage: *“Laat men toch in godsnaam niet dat ellendige verschuivingsstelsel gaan toepassen, maar offere iedere gemeente iets om de ongelukkige te helpen. Het Ned. Comité zal gaarne hierin tegemoet komen. Wij meenden juist dat te Goirle een paar leden van bedoelde comité woonachtig zijn.”*

Zes dagen later verscheen er in dezelfde krant een reactie hierop. Volgens de schrijver daarvan was er sprake van reclamemakerij. Alle plaatsen lieten blijken wat er in die troebele tijden gedaan werd om in de nood te voorzien en voorbereid te zijn op de eventuele komst van die situatie, maar van Goirle vernam men niets. De schrijver vond al dat praalvertoon onnodig. Belangrijker was, naar zijn mening, dat de betreffende autoriteiten op de hoogte waren van de instellingen en dat de noodlijdenden en hulpbehoevenden wisten tot wie ze zich konden richten. Aangezien er op een minachtende en verwijtende toon over Goirle werd gesproken en geschreven achtte de schrijver het nuttig eens een opsomming te geven van wat er zoal in de laatste maanden in zijn gemeente tot stand was gekomen. Allereerst vermeldde hij de oprichting van een afdeling van het Rode Kruis en een Steuncomité Goirle met subcomités onder leiding van Jos van Besouw-Smulders, die indien nodig bijstand konden verlenen aan hen die hulpbehoevend werden. Verder werd volgens hem ten opzichte van de Belgische vluchtelingen niet, zoals verweten werd, het *“verschuivingsstelsel”* toegepast, maar werden ze juist *“liefderlijk”* opgenomen in de Goirlese huisgezinnen en werden woningen afgestaan aan hen, zoals hier boven vermeld is. Als echter vluchtelingen in Goirle de weg vroegen naar Tilburg, Boxtel of andere plaatsen, dan bood men zo nodig verversingen aan en wees men hen de weg. De schrijver geloofde niet dat er bij het wijzen van de weg naar omliggende gemeenten of het station van Tilburg sprake was van het *“verschuivingsstelsel”*. Tot slot wees hij erop dat er in de gemeente stemmen opgingen *“.... om de hulp aan vluchtelingen en vooral het bezorgen van huisvesting te organiseren. Het initiatief zal spoedig genomen worden en dan zijn er in deze gemeente heeren en dames in overvloed, die willen en durven aanpakken en dan zijn in Goirle de koorden der geldbeurs los genoeg om te tonen, dat er liefdadigheidszin is.”²⁷⁾*

Met betrekking tot het doorsturen van vluchtelingen schreef de Commissaris van de Koningin in Noord Brabant op 17-11-1914 aan de burgemeesters in Noord Brabant dat hij vernomen had dat enkele gemeenten Belgische vluchtelingen, van welke men om een of andere reden ontslagen wenste te worden, naar andere gemeente

gedirigeerd werden. Dit gebeurde zonder voorkennis of goedvinden van de plaatselijke overheid daar. Door hen door te sturen werden de ontvangende gemeenten voor nieuwe zorgen en moeilijkheden geplaatst. Als de vluchtelingen daar teruggestuurd werden, gingen ze heen en weer trekken bij gebrek aan onderdak en voeding en raakten ze aan het bedelen en *“vagebonden”* waarmee ze de openbare orde en rust in Noord Brabant in gevaar zouden brengen. De regering overwoog vluchtelingenkampen of speciale gebouwen in te richten om de gemeenten, die niet langer openbare of andere gebouwen beschikbaar konden stellen en waarvan de inwoners de vluchtelingen niet langer onderdak wensten te verschaffen, te ontlasten. *“In afwachting van de uitvoering dier plannen gelieve U de vluchtelingen te laten waar ze zijn en hen in geen geval naar andere gemeente over te brengen zonder vooraf verkregen toestemming van de overheid aldaar.”*²⁸⁾

Begin november 1914 raakte Tilburg overvol. Er werden toen soms vluchtelingen met extra trams of koetsen doorgestuurd naar Goirle. Op 10 oktober 1914 bevond een schrijver van een artikel in de Nieuwe Tilburgsche Courant zich in een wachtkamer en de stroom vluchtelingen was zo onverwacht groot dat Tilburg ze niet meteen onderdak kon verschaffen. Jules Huer van het Tilburgsche Vluchtelingencomité (afd. Tilburg van het Nederlandsch Comité tot steun van Belgische- en Andere slachtoffers) rende naar de schrijver toe en zei: *“Er is hier een familie en ik weet er geen blijf meer met ze, breng jij ze even naar Goirle. Ken je de gebroeders Van Enschoot, bel daar aan, die nemen ze wel. Ik bestel een rijtuig. De Van Enschoots herbergden hen en ze zijn er weken gebleven.”*²⁹⁾

Meestal verliep het doorsturen van Tilburg naar de omliggende dorpen in goede overeenstemming met de verschillende gemeentebesturen. Een keer echter stuurde Tilburg, in strijd met een afspraak, 200 onbemiddelden naar Goirle. Premier en minister van binnenlandse zaken, mr. P.W.A. Cort van der Linden, richtte zich in het begin van de Eerste Wereldoorlog tot de commissarissen van de koningin. Mr. A.E.J. baron van Voorst tot Voorst vroeg daarop aan alle gemeenten in Noord Brabant hoeveel Belgische vluchtelingen ondergebracht zouden kunnen worden. Burgemeester Rens heeft daarop een antwoord gegeven, want in een telegram aan Rens schrijft Van Voorst tot Voorst dat hij graag van het aanbod van de burgemeester om vluchtelingen *“onder dak te brengen”* gebruik wilde maken. De burgemeester kon de vluchtelingen zelf afhalen en naar Goirle begeleiden. Daarvoor moest hij zich *“verstaan”* met J. Verbunt, de voorzitter van het Rode Kruis te Tilburg. In overleg met hem kon hij dan de voor zijn gemeente *“meest passende mensen”* uitzoeken. J.B. Rens ging de volgende dag naar Verbunt die hem in contact bracht met de stationscommandant. De burgemeester vertelde hem dat in Goirle al 350 à 370 vluchtelingen waren en dat er elke dag bij kwamen. De militaire commandant meende dat het beter was de uitgewekenen, die geleidelijk aankwamen in Goirle daar te houden, omdat het dorp waarschijnlijk toch wel vol zou raken, dan er vanuit Tilburg nog 100 te zenden. Dit aantal zou Goirle volgens de burgemeester nog kunnen plaatsen. Dinsdag daarop had de burgemeester nog telefonisch contact met Verbunt, omdat hij via een gerucht had vernomen dat het Steuncomité Tilburg toch van plan was een flink aantal onbemiddelden, die in de saponinfabriek (saponine is een zeepstof) ondergebracht waren naar Goirle te zenden. Rens had hem verteld dat er weer veertig vluchtelingen in Goirle aangekomen waren. Om 4.30 uur ontving de burgemeester een telegram waarin onder andere vermeld werd dat volgens afspraak met de commandant er 100 gestuurd zouden worden. Met de tram van 4.30 uur uit Tilburg arriveerden minstens 200 vluchtelingen uit de saponinfabriek. Er was dus geen sprake van *“.... afhalen of uitzoeken”*, maar van *“.... wederrechtelijk opdringen.”* Na de ontvangst van het telegram nam Rens meteen contact op met de commandant. Uit dat gesprek bleek dat zijn naam misbruikt was. Aangezien de vluchtelingen laat aankwamen en het weer slecht was, kon men ze niet terugsturen. Binnen twee uur lukte het toch om ze een onderdak bij particulieren in Goirle te bezorgen, maar de burgemeester vond de handelswijze niet in overeenstemming met het telegram en ongepast van het Comité Tilburg.

Minister President

P.W.A. Cort van der Linde

In een ingezonden stuk in de Tilburgsche Courant schreef L.F. de Bakker (Sporlaan 3, Tilburg) over deze zaak. Hij meende dat het toppunt bereikt was. De meer dan 200 Belgische moeders en kinderen kregen om 3.30 uur te horen dat ze *“pak en zak moesten maken”* en om 4.00 uur vertrokken ze richting Goirle en Hilvarenbeek. Vriendelijk vragen, smeken en huilen hielp niet. Het commando was: *“Alles weg.”* Een dag later kwamen er enigen terug. Zij vroegen de aanwezige soldaten of ze de fabriek binnen mochten gaan. De militairen ontvingen hen vriendelijk. De vluchtelingen vertelden dat ze geslapen hadden op los stro op plavuizen bij mensen met grote gezinnen, kleine huizen en een loon van f 7 per week. In de huizen heerste de kinkhoest. Een groot deel werd na een nacht slapen weer doorgestuurd. Volgens L. F. de Bakker waren de heer Akkermans, die de fabriek al liet afkeuren voor hij wist hoe de vluchtelingen elders sliepen, en Jules Huer degenen die de 200 vluchtelingen na zo veel ellende en ontbering nog lieten verhuizen. Volgens een ander bericht in dezelfde krant was door de gemeentelijke autoriteiten en de geneeskundige inspectie de saponinfabriek ongeschikt en niet zonder gevaar verklaard om onderdak te bieden aan de Belgische vluchtelingen. Aangezien er geen ruimte meer beschikbaar was in Tilburg werden ze, volgens dit bericht, naar Goirle overgebracht.³⁰⁾

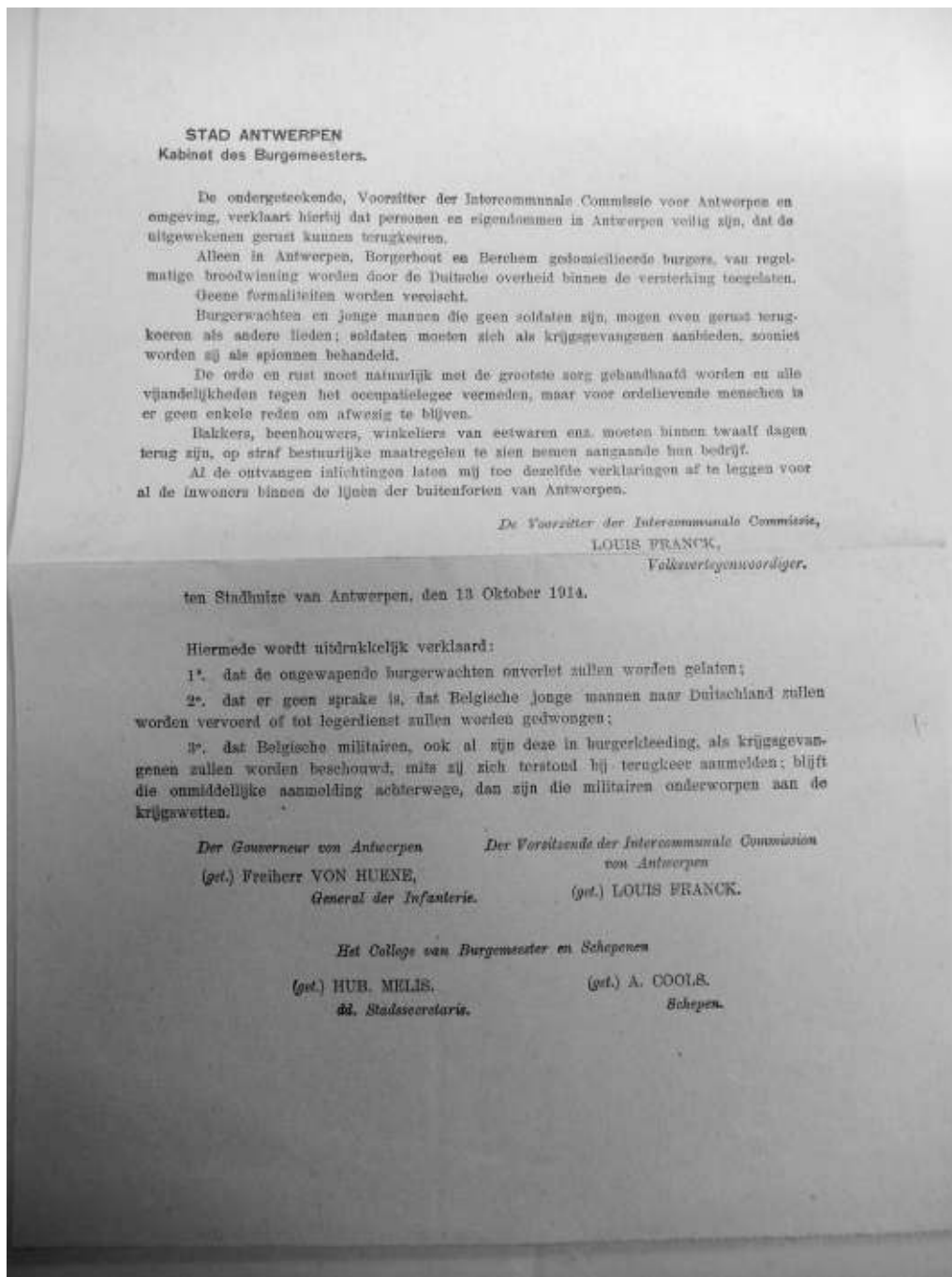
Naar huis, naar Engeland of naar een vluchtelingenoord?

De Nederlandse regering zag al snel in dat het vluchtelingenprobleem wel eens een langdurige kwestie zou kunnen worden en ze maakte zich steeds meer zorgen om de omvang en de kosten. De regering streefde er dan ook al spoedig naar om de vluchtelingen over het land te verspreiden of te internen in kampen. Ook het Nederlandse militaire gezag drong er bij de regering op aan om de vluchtelingen snel te verspreiden. De legerleiding vreesde de uitbraak van besmettelijke ziektes en blokkering van de wegen, waardoor het Nederlandse leger belemmerd zou kunnen worden in zijn bewegingen.³¹⁾ Speciale regeringscommissarissen werden met de organisatie belast. Zo kwam er ook een regeringscommissaris van de vluchtelingen voor Noord Brabant en Zeeland.

De eerste slag aan de Marne (van 5 tot 12 september 1914) leidde tot een terugtocht van de Duitse legers tot over de Marne. Een snelle overwinning voor de Duitsers was nu onmogelijk en de nederlaag betekende het einde van het Von Schlieffenplan. Het doel daarvan was een snelle overwinning te behalen in het westen (Frankrijk) en zich dan richten op het oosten (Rusland). De bewegingsoorlog veranderde in een loopgraven- of stellingenoorlog die tot 11 november 1918 duurde.

Toen de eerste oorlogsweken met veel paniek voorbij waren, keerde de rust terug in bezet Belgisch gebied. Sommige vluchtelingen gingen uit eigen beweging huiswaarts. Van alle kanten werden de uitgewekenen aangespoord terug te keren. Hier volgen een aantal voorbeelden hiervan.

Zo lieten de Duitsers weten dat terugkerende Belgen geen angst voor represailles hoefden te hebben, dat ieder kon repatriëren zonder nadelige gevolgen.

RAT arch.nr. 696 inv.nr. 1394

Vooraanstaande Belgische burgers zoals Camille Huysmans (na de tweede wereldoorlog eerste minister) en Louis Franck (volksvertegenwoordiger) riepen de in Nederland verblijvende Belgen op terug te keren. Van Franck (Ook de gouverneur van Antwerpen, de generaal van de infanterie Freiherr Von Huene, ondertekende de mededeling) verscheen op 13 oktober 1914 een mededeling waarin hij verklaarde dat personen en eigendommen in Antwerpen veilig waren. Dat uitgewekenen gerust konden terugkeren. Alleen de burgers die in Antwerpen, Borgerhout en Berchem woonden en een "regelmatische broodwinning" hadden, werden door de Duitse overheid binnen de versterking toegelaten. Er waren geen formaliteiten vereist. Ongewapende burgerwachten en jonge mannen die geen soldaat waren, mochten terugkeren evenals andere lieden. Soldaten

(ook in burgerkleding) moesten zich als krijgsgevangenen aanmelden, anders werden zij onderworpen aan de krijgswetten (als spionnen behandeld). Belgische jonge mannen zouden niet naar Duitsland gestuurd worden of gedwongen worden tot legerdienst. De orde en rust moesten natuurlijk met de grootste zorg gehandhaafd worden en alle vijandelijkheden tegen de bezettingsmacht moesten vermeden worden. Voor ordelievende mensen was er geen enkele reden om weg te blijven. Bakkers, slagers, winkeliers van etenswaren enz. moesten binnen twaalf dagen terug zijn, op straffe van bestuurlijke maatregelen met betrekking tot hun bedrijf. Alle ontvangen inlichtingen stelden hem in staat dezelfde verklaringen af te leggen voor al de inwoners binnen de lijnen van de buitenforten van Antwerpen.

De Tilburgsche Courant plaatste op 15-10-1914 een verslag van een algemene vergadering van Belgische vluchtelingen in de Nieuwe Koninklijke Harmonie in Tilburg. Daar werd besloten nog niet terug te keren en de maatregelen van de regering af te wachten. Enkele heren die net uit Antwerpen waren teruggekeerd, brachten daar verslag uit van de verwoestingen en meldden dat de Duitsers alles probeerden om de bewoners terug te laten keren. Er werd volgens de heren niet om passen gevraagd en men kon “.... ongestoord door de straten gaan.” Ook reden de treinen weer tot Antwerpen en was er bewaking van de Nederlandse grens tot Antwerpen door Duitse mariniers “.... welke gerust laten passeren.”

Een dag later was in Tilburg overal te lezen: *“De burgemeester van Tilburg, noodigt, op verzoek van den Minister v. Binnenlandsche Zaken, de Belgische vluchtelingen dringend uit, nu terugkeer mogelijk is en burgerlijke en geestelijke autoriteiten in België terugkeer verzoeken, zo spoedig mogelijk naar hunne haardsteden weder te keren”.*

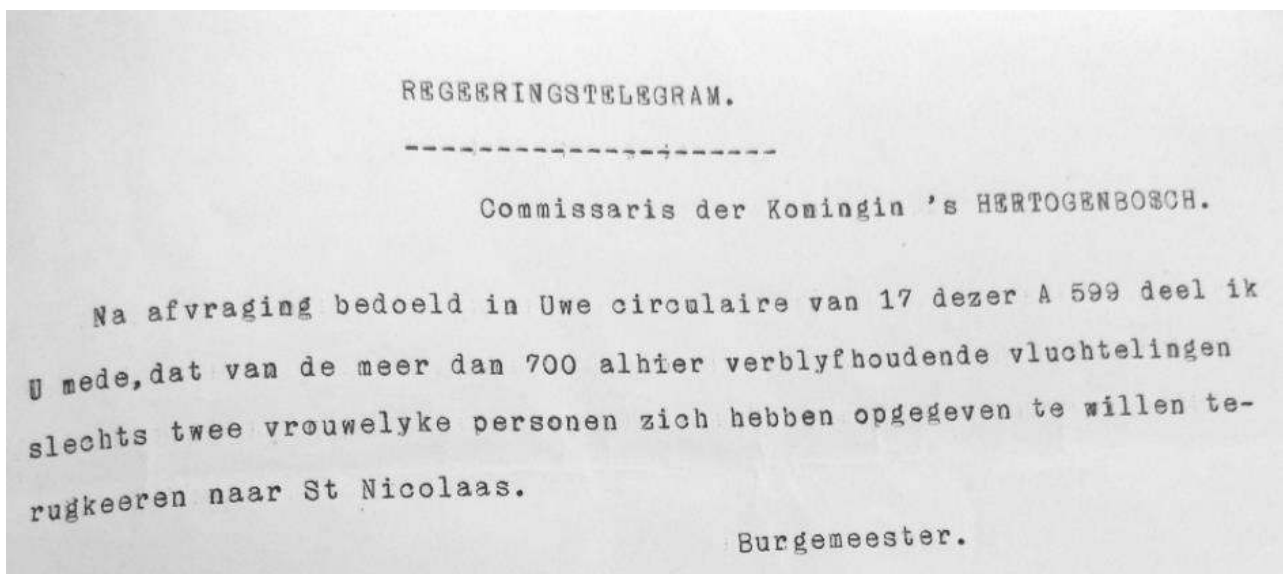
Op 17 oktober 1914 keurde de Duitse legerleiding de terugkeer goed en verscheen het volgende rondschrijven van de Nederlandse consul generaal J.A. van den Bergh : *“De CONSUL GENERAAL DER NEDERLANDEN te Antwerpen, bericht hierbij dat volgens zijn oordeel de toestand te Antwerpen volkomen rustig en ordelijk is. Aan niemand wordt eenige overlast aangedaan. Om het dagelijksch leven weder op gewonen gang te brengen is het bepaald noodig, in het belang van de Belgische bevolking, dat de vluchtelingen naar Antwerpen terugkeeren en hunne bezigheden hervatten. De Consul Generaal voornoemd kan naar aanleiding van een onderhoud met den tegenwoordigen keizerlijken Gouverneur der stad Antwerpen, aan het bovenstaande toevoegen, dat hem door genoemde autoriteit de meest geruststellende verklaring werd gegeven, te weten, dat Zijne Excellentie zich geheel zal houden aan de Haagsche Conventie, zoodat de belangen beider partijen worden gediend door bij verdrag bepaalde voorwaarden volgens welke de privaat eigendommen, de persoonlijke vrijheid en de eer van vrouwen en meisjes ten volle worden gewaarborgd. Voorts, dat volgens de uitdrukkelijke verzekering der Duitse autoriteiten, ordelievende jonge lieden, die niet tot het leger behooren en burgerwachten kunnen terugkeeren. Genoemde autoriteiten denken er in het minst niet aan, laatstbedoelde lieden krijgsgevangen te maken, op te eischen of naar Duitsland te vervoeren. Het is de oprechte wensch der Duitse autoriteiten, dat de bevolking van Antwerpen en omliggende plaatsen aan hen haar vertrouwen zal schenken, opdat zij in het belang der burgers zullen werkzaam zijn en rust en orde zullen kunnen verzekeren.”*

Het “Provinciaal Comité voor Noord Brabant tot het verleen van hulp en ondersteuning aan naar Nederland uitgeweken vluchtelingen” informeerde de burgemeesters in Noord Brabant op 23 oktober 1914 dat er in Antwerpen een inlichtingenbureau was geopend dat de uitgewekenen informatie kon verstrekken over de situatie in Antwerpen. Het comité adviseerde, zo nodig in overleg met een plaatselijk steuncomité, aan dat bureau zo veel mogelijk bekendheid te geven en er op te wijzen dat de vluchtelingen zich direct tot dat bureau konden wenden. De Brabantse burgemeesters ontvingen op 02-11-1914 een schrijven van de provincie met de mededeling dat het de bedoeling van de Duitse overheid was “.... de uitgeweken Belgen te doen terugkomen, opdat wederom normale toestanden in het geoccupeerde België zouden heerschen.” Die zelfde overheid ontkende dat het terugkerende vluchtelingen verboden zou worden om later naar Nederland te gaan om er familieleden op te halen.³²⁾

De toezeggingen van de Duitse autoriteiten waren goed nieuws voor de Nederlandse overheid die steeds meer zorgen had met betrekking tot het vluchtelingenprobleem. Op 17 -10-1914 stuurde Cort van der Linde de burgemeesters een schrijven waarin hij hen verzocht de uitgewekenen dringend te adviseren naar huis terug te

keren. Dat mocht soms met “*zachte drang*”, maar niet met dwang gepaard gaan. Dit gold niet voor uitgewekenen die in hun eigen onderhoud konden voorzien en mannen die dienstplichtig waren in het Belgische leger. In het zelfde schrijven vroeg de minister telegrafisch opgave te doen van het aantal vluchtelingen in de gemeentes dat naar België wenste terug te keren. De burgemeester van Goirle antwoordde dat van de meer dan 700 uitgewekenen er zich slechts twee vrouwelijk personen hadden aangemeld die terug wilden keren naar St. Nicolaas. Hieruit bleek duidelijk dat de Belgische vluchtelingen (nog) niet overtuigd waren om terug te keren en dat men liever afwachtte. Om het vertrek te stimuleren bood de Nederlandse regering aanvankelijk een gratis terugreis met de trein aan en later bleef men extra treinen inzetten.³³⁾

Dat de maatregelen wat later succesvoller waren, bleek wel uit het schrijven van burgemeester J.B. Rens van 5 november 1914 aan de commissaris van de koningin. Hij deelde daarin mee dat de terugkeer toen vrij goed verliep. Naar Antwerpen beter dan naar Turnhout en dat reeds 450, hoofdzakelijk onbemiddelden, die vertrouwden op werk in Antwerpen, waren vertrokken.³⁴⁾

RAT arch.nr. 696 inv.nr. 1394

Om de druk om terug te keren op de arme vluchtelingen die nog in Nederland waren verder te verhogen kondigde de regering in februari 1915 aan de onderstand aan onvermogenen, die bij particulieren verbleven, te beëindigen. In de grensgemeenten van Noord Brabant en Limburg zouden de vluchtlokalen gesloten en ontruimd worden. Dat betekende voor de vluchtelingen dat “ *de uitreiking van voedsel en geld aan bij particulieren verblijvende onvermogenende uitwijkelingen* ” zou stoppen. Voor nieuwe vluchtelingen bestond onderstand alleen nog uit opneming in een vluchtoord. Volgens een bericht in de Nieuwe Tilburgsche Courant van 22 oktober 1915 hadden B. en W. van Tilburg reeds op 25 oktober 1914 besloten te stoppen met het toekennen van een vergoeding “ *aan de Tilburgsche ingezetenen, bij wie onbemiddelde Belgische vluchtelingen gehuisvest* ” waren. Aan hen “.... *die de huisvesting en de voeding dier onbemiddelde vluchtelingen zelf niet kunnen of wenschen te bekostigen*” werd “ *derhalve aangeraden, na Zondag 25 October a.s. geen huisvesting aan hen meer te verleenen.*”

De onbemiddelden waren op 28 december 1914 al uit Goirle vertrokken zoals blijkt uit een schrijven van de burgemeester van Goirle aan de regeringscommissaris voor vluchtelingen in Noord Brabant en Zeeland, jhr. mr. C.J.M. Ruys de Beerenbrouck. Rens schreef daarin dat op 25 november 1914 zestig onbemiddelde vluchtelingen in Goirle in aanmerking kwamen voor “*opzending*” naar een vluchtelingenkamp. Toen zij dat vernamen zijn ze bijna

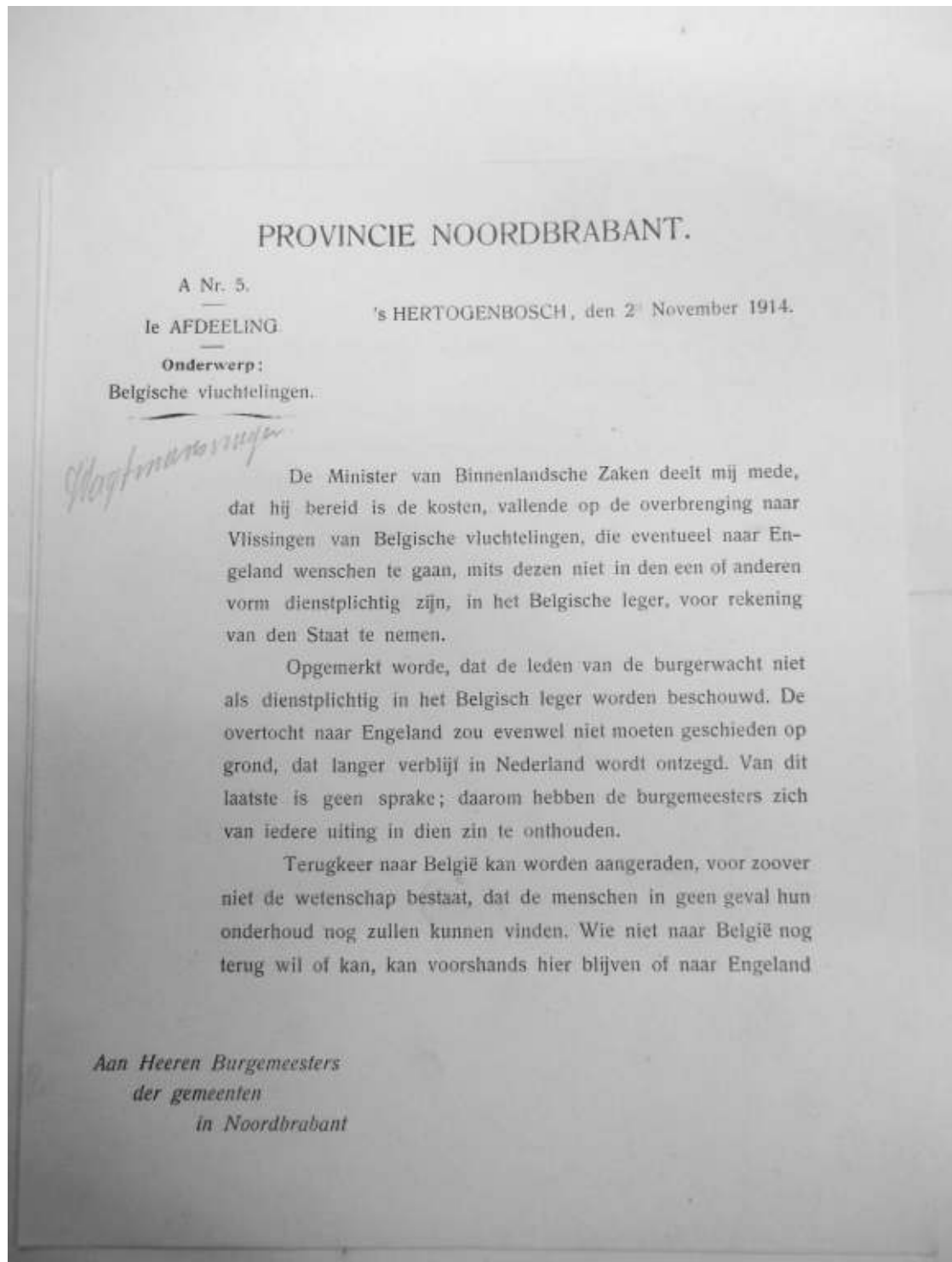
allemaal teruggekeerd naar België en de rest slaagde erin zich het noodzakelijke levensonderhoud te verschaffen door arbeidzaamheid.³⁵⁾

Het resultaat van een en ander was dat het grootste deel van de vluchtelingen vertrok richting België en een deel voor vertrek naar Engeland koos. Om te kunnen terugkeren naar België was een legitimatiebewijs nodig.

RAT arch.nr. 696 inv.nr. 1394

De Commissaris van de Koningin in Noord Brabant zond op 24 november 1914 aan de burgemeesters van zijn provincie een missive met daarin de mededeling dat de minister van binnenlandse zaken van zijn collega van buitenlandse zaken het bericht had ontvangen dat vluchtelingen die terug wilden keren naar België in het bezit moesten zijn van een door een Duitse consulaire ambtenaar verstrekt legitimatiebewijs plus een verklaring van die ambtenaar met betrekking tot de plaats van bestemming, het doel, het tijdstip en de duur van de reis. Rens vroeg daarna diverse malen een paspoort aan bij de Keizerlijke Duitse Consul Generaal te Amsterdam voor onvermogene vluchtelingen in Goirle.

RAT arch.nr.696 inv.nr.1394

Metbetrekking tot een vertrek van vluchtelingen naar Engeland moest Nederland zijn strikte neutraliteit bewaken. Er mocht niet op vertrek worden aangedrongen op grond van het feit dat een langer verblijf in Nederland werd ontzegd. De Britse regering bood aan om een deel van de Belgische uitgewekenen over te brengen op kosten van de Britten. Hen werd gratis onderdak en eten aangeboden tot ze een baan gevonden hadden. De Nederlandse regering moest dit voorstel weigeren. Belgische vluchtelingen die zelfstandig naar

Engeland wilden doorreizen werd niets in de weg gelegd. Het werven van Belgische jongeren voor dienst aan het front en ze overbrengen naar Engeland was echter hier verboden. De neutraliteit handhaven was verre van gemakkelijk. Op 4 november 1914 berichtte Van Voorst tot Voorst aan de burgemeesters van Noord Brabant dat de ministerraad met betrekking tot het vertrek van Belgische en andere vluchtelingen de volgende gedragslijn vastgesteld had: *“Het is niet mogelijk t.a.v. alle mannelijke vreemdelingen, in het bijzonder Belgen die Nederland binnenkomen, een onderzoek in te stellen of zij tot het leger van een der oorlogvoerende partijen behoren. Bij vertrek uit Nederland is een zoodanig onderzoek evenmin mogelijk. Er zal evenwel uit volkenrechtelijk beginsel moeten worden gewaakt tegen een min of meer georganiseerde uittocht uit ons land van de in burgerkleding hier vertoevende personen, behorende tot de Belgische strijdkrachten, zoodra er redelijke grond is voor het vermoeden dat zij vertrekken om zich wederom bij de legers der bondgenoten te voegen. Zulks zou naar het gevoelen van den Ministerraad zooveel doenlijk verhinderd moeten worden evenals pogingen in Nederland om zich hier in vrijheid bevindende Belgische militairen aan te sporen of geldelijk te helpen zich wederom bij hun leger aan te sluiten.”* Begin november 1914 was de minister van binnenlandse zaken nog bereid de reiskosten naar de Nederlandse havens te betalen. Deze regeling gold niet voor dienstplichtigen.³⁶⁾

Op 4 december 1914 schreef de Goirlese burgemeester baron Van Voorst tot Voorst als antwoord op zijn missive dat zich bij Rens zelf vijftien personen (Belgen) hadden gemeld die naar Engeland wilden oversteken. Deze vluchtelingen zouden de maandag daarop naar Baarle Nassau (kamp) moeten vertrekken. De burgemeester vroeg of zij nog op 7 december naar Engeland konden vertrekken en zo nee, welke maatregelen getroffen moesten worden zodat ze in Goirle konden blijven. Een week later adviseerde de commissaris Rens de vluchtelingen naar Baarle Nassau te laten vertrekken, omdat ze van daaruit ook nog eventueel naar Engeland konden gaan. Hij deelde tevens mee dat hij de minister van binnenlandse zaken over de zaak had ingelicht. Dat er een grote groep naar Engeland vertrok bleek misschien wel uit het feit dat de Commissaris van de Koningin in Noord Brabant zich op 18 december 1914 richtte tot de burgemeesters met de mededeling dat vluchtelingen naar Vlissingen werden gestuurd zonder plaatsbewijs voor Engeland waardoor de toestand in Vlissingen verergerde. De commissaris nodigde daarom, op verzoek van de minister van binnenlandse zaken, de burgemeesters uit alleen vluchtelingen met een plaatsbewijs en die niet op kosten van het rijk reisden naar Vlissingen te laten vertrekken.³⁷⁾

Eind 1914 / begin 1915 waren de meeste vluchtelingen uit Nederland vertrokken. Er bleven er zo'n 100.000 hier bij particulieren (op eigen rekening) en in kampen. In Goirle verbleven op 31-12-1914 nog 69 vluchtelingen. Hiervan waren er 15 zeer bemiddeld en de rest kon in eigen levensonderhoud voorzien door arbeidzaamheid. Op 25 mei 1916 waren er nog 67. Na de oorlog gingen niet alle vluchtelingen terug naar huis bijvoorbeeld doordat ze een relatie met een Nederlandse man of vrouw hadden gekregen.

Onder andere de familie Schellekens bleef in Goirle wonen. Een lid van die familie, Frans, kreeg in Goirle de bijnaam “Frans Bels”.³⁸⁾

Onder de arme vluchtelingen die Nederland in het begin van de eerste wereldoorlog binnen kwamen, bevonden zich, zoals boven vermeld, niet alleen “fatsoenlijke armlastigen”.

In de grensstreek was er na enkele maanden na het uitbreken van de eerste wereldoorlog, een bedenkelijke stijging van de criminaliteit, prostitutie, drankmisbruik en smokkel. De regering besloot daarom permanente vluchtoorden voor de opvang van armlastigen op te richten. De aantoonbare criminelen werden ondergebracht in Veenhuizen. Burgemeester Rens deelde de commissaris van de koningin op 22-11-1914 mee dat er zich in Goirle geen vluchtelingen bevonden die in aanmerking kwamen om daar geplaatst te worden. Nunspeet was oorspronkelijk bedoeld voor de *“heffe des volks”*, Ede voor fatsoenlijke vluchtelingen en Uden en Gouda waren

Vluchtelingenkamp Ede

niet speciaal voor bepaalde groepen. In de praktijk kwam er van de voorselectie niet veel terecht en zaten

Vluchtelingenkamp Uden

fatsoenlijke, asociale, Waalse en Vlaamse vluchtelingen bij elkaar. De leiding van de kampen was in handen van door de minister van binnenlandse zaken benoemde regeringscommissarissen en hun staf. De kampbewoners kozen zelf hun *“burgemeester”*. In de kampen waren onder andere slaap- en eetloodsen, een school, keuken, kerk, postkantoor en een ziekenhuis.

Verder was er een door soldaten bewaakte barak voor gestraften en werkplaatsen waar de vluchtelingen te werk werden gesteld (onder andere vlechtwerk en het maken van speelgoed). Er moest ook buitenwerk gedaan worden zoals het aanleggen van wegen en heideontginning. Overdag mochten de bewoners het oord verlaten met een uitgaanspas, maar ze moesten 's avonds weer terugkomen voor zonsondergang.

Als een burgemeester vluchtelingen naar een vluchtoord wilde zenden dan moest hij overleg plegen met de regeringscommissaris.

Uit brieven van de Goirlese burgemeester blijkt echter dat hij alleen mededelingen geeft over personen die naar een kamp zijn gegaan of nog moesten vertrekken. Op 16 december 1914 berichtte Rens dat Anna Theresia Daems (26 november 1888) en haar zoon Leonard Marcel (21 december 1908), beiden geboren te Borgerhout, waren overgebracht naar het vluchtelingenkamp Baarle Nassau.

De burgemeester schreef op 12 juni 1917 aan de regeringscommissaris van het vluchtoord Uden dat Alida E. Smits – Van Kessel met haar vijf kinderen opgenomen wenste te worden in een kamp. Zij was gehuwd met Johannes Smits die in Duitsland woonde, 35 Mark per week verdiende en daarvan 20 Mark aan zijn gezin gaf. Zij was niet eerder in een vluchtoord geweest, kon nergens onderdak vinden en was eventueel bereid een kleine vergoeding te betalen. Voor de goede gang van zaken was het niet bevorderlijk als iedere burgemeester zelf telkens een groep vluchtelingen naar de kampen zou zenden. De regeringscommissaris voor de vluchtelingen in Noord Brabant en Zeeland besloot daarom al op 17 maart 1915 in Noord Brabant enige gemeenten aan te wijzen met zogenaamde *“doorgangshuizen”*. Mochten er in Goirle nieuwe vluchtelingen zich melden dan moesten ze doorgezonden worden naar A. v.d. Port, Wolmagazijn, Piusplein 174 Tilburg (voor 21 uur). De burgemeester van Goirle moest ze voorzien van een biljet met naam en datum van aanmelding in Goirle.

Over de kampen werd verschillend geoordeeld. De bewoners klaagden vooral over de slechte kwaliteit van het eten en de kou (niet of slecht verwarmde barakken). De *“Nieuwe Amsterdammer”* stelde zelf een onderzoek in en concludeerde dat de kampen onder de Belgische vluchtelingen een slechte naam hadden, maar dat deze reputatie niet terecht was: *“Want de vluchtoorden voldoen beter aan hygiënische eischen dan menig voor Belgen ingericht stadsgebouw”*. Misschien was een en ander te verklaren door het feit dat een deel van de vluchtelingen niet vrijwillig in de kampen terecht was gekomen. De regeringscommissaris voor de vluchtelingen in Noord Brabant en Zeeland had van de regering, in verband met de bedreiging van de goede zeden, maar vooral door de smokkelhandel van de onvermogene Belgen die onze neutraliteit daardoor in gevaar brachten, toestemming gekregen om hen, desnoods tegen hun wil, naar de vluchtoorden te sturen.³⁹⁾

Nieuwkerk

Het incident van 16 maart 1916

Het landgoed Nieuwkerk ligt op de Nederlands-Belgische grens tussen Goirle en Poppel. In 1860 kocht Baron Jean François de Meester in een openbare veiling van de bezittingen van de Graaf Van Hogendorp het en liet het na aan zijn dochter Jeanne Hermance. Na haar overlijden in 1910 bleek dat ze in haar testament had vastgelegd dat haar neef Albert de Meester de Betzenbroeck, zijn broer Dom Albert de Meester (Benedictijn) en haar rentmeester notaris Daamen ieder een deel van het landgoed kregen.

Kasteeltje van Nieuwkerk

Albert, door de mensen in zijn omgeving “*t Misterke*” genoemd, slaagde er in de andere delen te kopen en liet in 1910 een nog steeds bestaand Engels landhuis (“*Kasteeltje van Nieuwkerk*” / adres: Nieuwkerk 12) bouwen als zijn zomer-verblijf. Later verhuurde hij dat aan de Tilburgse familie Gimbrère en Albert zelf nam toen zijn intrek in “Dennenoord” (“Huis Nieuw-kerk” / begin 19de eeuw gebouwde voor-malige residentie van de graaf Van Hogendorp / brandde 12-12-1943 af)

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de grens bij Nieuwkerk scherp bewaakt door patrouilles. In het zomerverblijf van Albert, die zelf bij de Duitse inval in België naar Nederland was gevlucht, kwamen Duitse soldaten.

De Pruisische en Beierse militairen maakten een puinhoop van de inventaris waardoor de Meester de Betzenbroeck een gruwelijke hekel aan hen kreeg.

De baron hielp Belgische soldaten in burgerkledij naar Nederland te ontsnappen.

Dennenoord

Monument 16-03-1916 Nieuwkerk, collectie J.Pieterse Goirle

Via Engeland zouden ze dan weer aan de strijd aan het front kunnen deelnemen. Er werd een prijs op het hoofd van de baron gezet en op 13 maart 1916 werd hij door enkele Duitse militairen op Nederlands grondgebied opgepakt. Zij probeerden hem naar het Belgische grondgebied te trekken. Soldaten van het Nederlandse grenswachtdetachement slaagden erin hem te bevrijden.

Zij stonden onder de leiding van Willem Grimelius, wachtmeester van de huzaren die gelegerd waren in de Kromhout-kazerne in Tilburg. Later heeft de baron, ter herinnering aan zijn redding, een hardstenen gedenksteen met de datum en bovenop een leeuwtje laten plaatsen aan het Nieuwkerksbaantje op de plaats van het incident.

Dat leeuwje bevindt zich niet meer op het monument. Volgens Alfred Staarman was het leeuwje losgeraakt en heeft baron Jamblinne de Meux, de huidige eigenaar van het landgoed, het verwijderd en wordt het ongeschonden in zijn huis bewaard.

Naar de mening van Pierre van Beek was het door vandalen meerdere keren vernield tot er niets meer van over was.⁴⁰⁾

Detail monument 16-03-1916 Nieuwkerk, collectie J.Pieterse Goirle

Een school van armen en verlaten kinderen in Nieuwkerk

Naar aanleiding van een schrijven van de Commissaris van de Koningin in Noord Brabant d.d. 19 oktober 1914 stuurde J.B. Rens op 21 oktober 1914 een brief aan P. Otto uit Bloemendaal, lid van de Tweede Kamer. Hij deelde daarin mee dat tussen de vluchtelingen in Goirle de volgende onderwijzers of onderwijzeressen zaten: Constant Charles Breugelmans (schoolhoofd te Antwerpen), Julius de Jongh (gemeente onderwijzer te Vosselaer bij Turnhout), Modestus Laenen (aangenomen onderwijzer te Turnhout), Clara Thijs (gemeentelijke bewaarschool onderwijzeres te Turnhout), Josepha Thijs (aangenomen lagere onderwijzeres te Brecht bij Antwerpen, geestelijke) en Odille Engelen (aangenomen lagere onderwijzeres te Brecht, geestelijke). Of zij een rol hebben gespeeld in het onderwijs aan vluchtelingen in Goirle en Nieuwkerk heb ik niet kunnen achterhalen.⁴¹⁾

Op 28 juni 1916 schreef de Goirlese burgemeester in een brief aan het Koninklijk Nationaal Steuncomité 1914 dat zich op 26 juni de gebroeders Louis, Mathieu en Leopold Picard hadden gevestigd. Het waren Belgische vluchtelingen, afkomstig van het vluchtoord Nunspeet. Zij verbleven in huize "Dennenoord" op Nieuwkerk waar een Belgische school voor arme en verlaten kinderen zou worden gesticht. Hun begeleider had J.B. Rens medegedeeld dat hij voor het onderhoud van die kinderen een toelage van f 0,35 per kind per dag kon uitbetalen welke door het steuncomité zou worden terugbetaald. De burgemeester wilde weten of dat juist was, op welke wijze de verrekening zou plaats vinden en of hij dezelfde uitkeringen ook kon doen als er nog meer vluchtelingen naar "Dennenoord" zouden komen. Een dag later antwoordde de algemeen secretaris dat het ten laste brengen aan het steuncomité van bovengenoemde toelage op een misverstand berustte. Hij had het schrijven van Rens doorgestuurd naar het departement van Binnenlandse Zaken, "*.... aangezien de behandeling van dergelijke aangelegenheden tot de sfeer der bemoeienis van dit Departement*" behoorde. Pas op 12 juli antwoordde de minister van Binnenlandse Zaken. Hij verzocht de burgemeester om "*.... aan de drie jongens Picard geen onderstand te verlenen, maar – indien zij niet in eigen onderhoud kunnen voorzien – pressie uit te oefenen, opdat zij naar het vluchtoord te Nunspeet terugkeren.*"⁴²⁾

In die zelfde maand op de 24ste, beantwoordde de burgemeester een aantal vragen van J. Wilhelm te Uden, plaatsvervangend regeringscommissaris. De regeringscommissaris vroeg daarin informatie over de school in Nieuwkerk.

Rens had voor de beantwoording contact opgenomen met Abbé Houvenaghel in Waspik. Uit de antwoorden van Houvenaghel en Rens bleek dat er inmiddels een school was in Nieuwkerk. Rens schreef dat die Belgische school

in Nieuwkerk van arme en verlaten Belgische kinderen onder het rechtstreeks beheer stond van het in 1916 opgerichte steuncomité “Tehuis voor wezen en verlaten kinderen”. Dat comité stond onder voorzitterschap van John van den Eijnden en het secretariaat was gevestigd in zijn huis in de Baronielaan 48 te Ginniken. Het comité beheerde ook tehuizen in Waspik en Teteringen. Van de in Nieuwkerk verblijvende kinderen, inmiddels twaalf, verbleven er drie (waarschijnlijk de gebroeders Picard, die dan dus niet terugkeerd waren naar Nunspeet) sinds 1 juli 1916 en de overigen vanaf 7 juli. Een had in Frankrijk verbleven en de anderen waren allemaal uit België gekomen. Sommigen waren overgebracht vanuit België naar Nederland door het “*Nederlandsch Steuncomité Kellenaers*” (het echtpaar Kellenaers uit Leiden), en anderen door de vereniging “Tehuis voor Belgische kinderen” te Amsterdam (Herengracht 521).

De meesten waren naar Nieuwkerk overgebracht “.... om aan een gewisschen dood te ontkomen, daar zij nog brood noch onderkomen hadden.” Enkelen hadden nog hun ouders in Nederland of België, en de anderen wisten niet waar die waren. Er zouden nog 18 kinderen geplaatst kunnen worden.

Zij zouden uit België komen met hulp van het eerder genoemde steuncomité, maar vooral door de tussenkomst van de Barones de Villers.

Zij bevond zich nog in België en zou de kinderen een paspoort bezorgen.

De onderhoudskosten waren toegezegd door het Koninklijk Nationaal Steuncomité afdeling Tilburg en het steuncomité “*Tehuis voor wezen en verlaten kinderen*”.⁴³⁾ De kinderen werden in Nieuwkerk onder andere ondergebracht in het klooster van de Missionarissen van de H. Familie en verrichtten allerlei klusjes daar zoals hout verzamelen en het vlechten van bijenkorven.

Op 13 maart 1917 richtte J.B. Rens zich met een brief tot de regeringscommissaris te Uden. Deze had in een schrijven medegedeeld dat rijksondersteuning aan de kinderen in Nieuwkerk werd toegestaan. De burgemeester vroeg zich af of hij het uit te keren geld in voorschot moest geven of dat het rijk de gemeente voorschoot. Verder wilde hij weten hoe de terugvordering van het rijk zou verlopen als Goirle het voorschot gaf en wie de kwitanties moest tekenen als het rijk dat deed. De burgemeester stelde voor het voorstel van John van den Eijnden te volgen en zijn comité te laten uitbetalen. Eind maart zond de minister van Binnenlandse zaken het volgende telegram: *Gelieve Gemeente Goirle een voorschot te geven van f 1500 voor het doen van betalingen onderhoud 35 Belgische vluchtelingen verblijvende Nieuwkerk onder Goirle.* Blijkbaar was besloten dat het rijk voorschotten aan de gemeente gaf. Later volgden nog meer voorschotten. Vanaf 27 mei 1917 schreef de burgemeester van Goirle een aantal brieven aan de Commissaris van de Koningin in Noord Brabant om door te sturen naar de minister van binnenlandse zaken met als onderwerp: “*declaratie verleende onderstand*”. Er werden in die brieven uit 1917-18 steeds kwartaaldeclaraties ingediend die varieerden van f 680 tot f 980.

Aangezien er waarschijnlijk twijfel was over de juistheid van de ingediende bedragen door de burgemeesters, zond de regeringscommissaris voor de vluchtelingen te Uden een circulaire op 15 augustus 1918 aan de

burgemeesters. Rens deelde daarop in een reactie mee “... dat door mij aan het Rijk niet meer wordt gedeclareerd, dan werkelijk voor de verzorging van vluchtelingen wordt uitbetaald.”⁴⁴⁾

Eind 1917 was de gemeente Goirle bezig de boekhouding van de bevolking van Goirle op orde aan het brengen. De burgemeester en wethouders richtten zich met een schrijven van 7 december tot onder andere het hoofd van de Belgische school op Dennenoord en de overste van het klooster van de Missionarissen van de H. Familie waarin het verzoek stond om voor 17 december een lijst te maken van de namen, voornamen, plaats en datum van geboorte van alle op 1 december 1917 in Dennenoord verblijvende personen. Op 20 december volgden twee brieven aan de overste van het klooster met de vraag waarheen en wanneer 39 volwassen personen, bijna allemaal Duitsers, waren vertrokken en hetzelfde voor nog vijf andere personen. Een dag later antwoordde de directeur van de Belgische kolonie in Dennenoord in Nieuwkerk, dat negen personen van woonplaats waren veranderd.⁴⁵⁾ Eind 1917 was er blijkbaar een gebrek aan kleding bij de kinderen in Nieuwkerk, die onder andere waren ondergebracht in het klooster van de Missionarissen van de H. Familie, want de burgemeester zond op 5 november een door hem getekende aanvraag voor kleding enz. terug aan J. van den Eijnden. Waar de aanvraag heen gestuurd moest worden heb ik niet kunnen achterhalen.⁴⁶⁾

Geïnterneerde vreemde militairen

Op 4 augustus 1914 verklaarde Nederland zich neutraal. In artikel 4 van die neutraliteits-verklaring stond dat “... troepen of militairen die behoorden tot de oorlogvoerende partijen en Nederlands grondgebied betraden, onmiddellijk ontwapend en voor de duur van de oorlog geïnterneerd ” werden. Volgens het volkenrecht moest die “ ...internering zo ver mogelijk van het gevechtsterrein verwijderd ” plaats hebben. Als neutraal land mocht Nederland geen geïnterneerden uitleveren. Begin augustus verwachtte niemand dat er veel vreemde soldaten de Nederlandse grenzen zouden oversteken. Daarom was alleen Alkmaar aangewezen als opvangplaats. Na de val van Antwerpen nam het aantal buitenlandse militairen dat over onze grenzen trok drastisch toe, omdat velen internering in Nederland verkozen boven Duitse krijgsgevangenschap.⁴⁷⁾

Wie van die militairen moest wel en wie moest niet geïnterneerd worden? In principe alle troepen of militairen van de oorlogvoerende partijen die onze grenzen schonden. Dus ook slachtoffers van torpedoaanvallen op zee, verdwaalden bij de grens, vliegeniers die de weg kwijt geraakt waren etc.⁴⁸⁾ Er waren echter veel uitzonderingen. Bijvoorbeeld soldaten die op verlof waren in Nederland en militairen die een functie vervulden die niet direct met krijgsverrichtingen te maken had (bijvoorbeeld werkzaam bij een gezantschap) hoefden volgens het volkenrecht niet geïnterneerd te worden. Ontvluchte krijgsgevangenen kregen de keuze of snel naar hun reisdoel gaan of geïnterneerd worden als ze in Nederland wensten te blijven. Dit gold niet voor de Russische gevluchte krijgsgevangenen. Zij werden geïnterneerd op een schip in de Parkhaven in Rotterdam. Gewonde soldaten die naar Nederland werden gebracht, moesten na genezing naar een interneringskamp. Duitse militairen die beweerden gedeserteerd te zijn, werden tijdelijk geïnterneerd. Als uit onderzoek bleek dat ze echte deserteurs waren en de krijgsdienst, volgens de regering, dus hadden verlaten, werden ze vrijgelaten. Verder was het moeilijk om uit de grote stroom vluchtelingen de militairen eruit te halen. Onder de Belgische vluchtelingen waren vele soldaten die zich voor het overtrekken van de grens in burgerkledij hadden gestoken. Een enkele keer hielden de Nederlandse grenswachten verdachte personen aan voor een onderzoek. Naar schatting zijn enkele duizenden soldaten ongemerkt Nederland binnen gekomen.

Om de grote stroom vreemde militairen op te vangen werden onder andere de volgende **kampen** gesticht:

- Harderwijk, Gaasterland, Oldebroek, Amersfoort-Zeist, Nunspeet en Zwolle voor de Belgen;
- Bergen (NH.) voor de Duitsers. De aanwezigheid van gedeserteerden en loyalen leidde daar tot spanningen;
- Groningen en Leeuwarden voor de Britten.

De aantallen **geïnterneerden** bedroegen:

-Belgen:	33.105	waar	onder	405	officieren	
-Britten:	1.751	"	"	139	"	
-Duitsers:	1.461	"	"	66	"	
-Fransen:	8	"	"	3	"	(allen vliegeniers)
-Amerikanen:	4	"	"	4	"	(allen vliegeniers). ⁴⁹⁾

Verder waren er ook nog Russische krijgsgevangen (zie hier boven).

Interneringskamp Harderwijk

Zo wel bij het opvangen van de burgervluchteingen (bemiddelden en onbemiddelden) als bij de militairen werd er onderscheid gemaakt.

De manschappen werden in streng bewaakte kampen geplaatst en moesten verplichte arbeid verrichten. De officieren werden ondergebracht in hotels of bij rijkere particulieren en kregen meer bewegingsvrijheid.

Ze mochten zich vrij bewegen binnen een bepaald gebied op voorwaarde dat ze op hun ere-woord niet zouden vluchten.⁵⁰⁾

De kampen waren soms kazernes of een verzameling barakken. Er waren slaap- en eetruimtes, werkplaatsen, scholen,

bibliotheken, bioscopen, postkantoren, krantenkiosken etc. op het terrein dat omgeven was door een afrastering. Het Nederlandse leger was verantwoordelijk voor de bewaking, huisvesting, kleding, voeding, medische verzorging etc. Het grootste probleem in de kampen was de verveling. In de kleine kampen waren er verplichte ochtendmarsen om de krijgstucht en saamhorigheid te bevorderen en plaatselijke comités zorgden voor muziekuitvoeringen, sportwedstrijden, bibliotheken etc.

In de grote kampen was ontevredenheid over de kou in de winter, de hoge prijzen die de uitbaters van de kantines vroegen, de gebrekkige behuizing etc. Familieleden smokkelde gereedschap en sterke drank naar binnen. Nederlanders begonnen een woekerhandeltje in burgerkleding bij de kampen. Er werd gestolen en er werden verschillende ontsnappings-pogingen gedaan. Toen het verboden werd dat familieleden van de soldaten burgerkledij het kamp binnen brachten, kwam het tot een opstand in kamp Zeist die men hardhandig onderdrukte. Hierna werd de bewaking verscherpt en het bezoek beperkt. Ook werd een speedwetje in het Staatsblad van 31 december 1914 gepubliceerd waardoor gemeentes met een interneringskamp in staat van beleg verkeerden (de militaire autoriteiten staan boven de civiele) en de kampleiding een einde mocht maken aan de verkoop van burgerkleding bij de depots en bij particulieren huiszoekingen kon doen. Verder werd een afdeling Internering binnen het Algemeen Hoofdkwartier opgezet, die verantwoordelijk werd voor alle kampen en een interneringsdepot gesticht te Vlissingen voor lastige en ontsnappingsgevaarlijke elementen.⁵¹⁾

Juli 1915 ontstond er een wijziging met betrekking tot de internering. De Nederlandse economie had een nijpend tekort aan arbeiders onder andere door de mobilisatie. Tewerkstelling buiten de kampen voor geïnterneerden van onbesproken gedrag werd mogelijk zoals in de Limburgse mijnen en de industrie. Vanaf 1916 werd ook tewerkstelling in landbouwbedrijven mogelijk. Zo ontstonden over het hele land verspreid door militairen bewaakte kleine interneringsgroepen. Gedurende de oorlog werden de regels aanzienlijk versoepeld en kregen de geïnterneerden meer bewegingsvrijheid. Op het einde van de oorlog was een groot deel van de Belgische geïnterneerde soldaten werkzaam buiten de depots.⁵²⁾ Ook kwamen er geïnterneerden naar Goirle en Nieuwkerk. Burgemeester Rens zond in september 1917 een bericht waarin hij toestemming gaf aan Baron de Meester de Betzenbroeck om een hectare met tarwe te zaaien en stuurde hij een zaaizaadbon. De baron hield zich dus blijkbaar bezig met landbouw. In augustus had de Goirlese burgemeester al aangegeven geen bezwaar te hebben tegen het in dienst nemen van geïnterneerden door de Meester de Betzen-broeck. Om ze te krijgen

moest de baron zich wenden tot het interneringskamp in Harderwijk. Op 26 juli bevestigde J.B. Rens aan de commandant van de geïnterneerden te Harderwijk de aankomst in Goirle van twee geïnterneerde Belgische militairen namelijk Louis Malleur en Joseph Rofosse. In november richtte Rens zich tot de Generaal Majoor Commandant van het Depot van de Interneringsgroepen Harderwijk met een aanvraag voor een stel onderkleding voor de drie in Goirle te werk gestelde Belgische geïnterneerden.⁵³⁾

Van veel Belgische geïnterneerde soldaten vestigden zich familieleden in Nederland. De vrouwen van die militairen ontvingen vergoedingen. Blijkbaar waren zij ook in Goirle, want op verzoek van het Tilburgse vluchtelingen comité betaalde de Belgische consul in Breda die maandelijks te Tilburg vanaf 26 februari 1915 aan Belgische vrouwen in Tilburg, Goirle, Oisterwijk, Hilvarenbeek en Baarle-Nassau. Op 21 juni 1917 berichtte burgemeester Rens aan de Generaal Majoor van het Algemeen Hoofdkwartier dat er in Goirle geen gezinnen van geïnterneerde militairen aanwezig waren.⁵⁴⁾

Vreemde militairen bezorgden ook overlast. Op 27-08-1918 schrijft Burgemeester Rens de Regeringscommissaris van het vluchtelingenkamp Uden over Antonius Josephus van Beurden. De in Poppel op 31 juli 1901 geboren Van Beurden moest als deserteur van het Belgische leger “aangemerkt” worden. Hij veroorzaakte veel overlast aan de ingezetenen van Goirle door baldadigheden. De burgemeester wilde hem uit de gemeente verwijderen en vroeg of hij niet naar kamp Uden kon worden gestuurd en wanneer dat zou kunnen.⁵⁵⁾

De opvang van vluchtelingen en vreemde militairen zorgde voor grote uitgaven voor Nederland. Na de oorlog probeerde de Nederlandse regering die op België te verhalen. Door de verslechtering van de verhouding met België (Nederland zou niet echt neutraal geweest zijn.) verklaarde de Belgische regering zich pas in 1937 bereid de gevraagde zestig miljoen gulden voor de militaire internering terug te betalen.⁵⁶⁾

Bronnen:

- 1) Moeyens, P., Buiten schot Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog, Amsterdam 2014 p. 84, 91 en 96; Beer, A. de e.a (red.), Grenzeloos Tilburg 1914-1918, Tilburg 2014 p. 9.
- 2) Middelburgsche Courant 19-08-1914.
- 3) Maastrigt, C. van, Mobilisatie in het Land van Heusden en Altena 1914-1918, Historische Reeks Land van Heusden en Altena no.23 Meeuwen 2014 p. 68; Smit, C., 174.
- 4) R(egionaal) A(rchief) T(ilburg): Fotocollectie; Moeyens, pag 91+97.
- 5) RAT (archiefnummer) 696- (inventarisnummer)71 no. 251.
- 6) RAT 798-1719 en 696-71-no. 343.
- 7) Moeyens, P., p. 96.
- 8) RAT 798-1720.
- 9) Maastrigt, C. van, p. 38.
- 10) RAT 798-1719; RAT 798-1720; 696-1394.
- 11) Moeyens, P., p36; Schuursma, R.L., e.a. (red.) De Eerste Wereldoorlog, deel 1, Amsterdam 1975, p. 362.
- 12) RAT 1798-1720; RAT 696-1394.
- 13) RAT 696-40A; 696-58-no. 53.
- 14) RAT 696-40A: 696-58-no. 53; Maastrigt, p.79.
- 15) N(ieuwe) T(ilburgsche) C(ourant) 29-08-1914 en 16/22/27/31-10-1914.
- 16) NTC 08-10-1914.
- 17) NTC 06-11-14.
- 18) RAT 696-71 no 343
- 19) RAT 798-1719.
- 20) Moeyens, P., p. 109-110; Maastrigt, C. van, p. 20.
- 21) RAT 696-73-no. 376 en 380.
- 22) Moeyens, P., p. 102; RAT 696- 71 no. 358 en 428.
- 23) Beer, A. de, p. 136.
- 24) RAT 696-9- notulen gemeenteraadvergadering van 31-10-14; RAT 696-1394.
- 25) Gils J. van, Nijver en Notabel Goirle in: De Brabantse Leeuw, jrg. XLV 1993 pag. 232; Het Centrum 24-02-1923; De Tijd 24-02-1923.
- 26) <http://www.gva.be/cnt/aid1537458/niet-welkom-in-nederlandse-grensgemeente> auteur: D. Bervoets.
- 27) NTC 2-10-14 en 8-10-14: RAT 696-71-no. 343.
- 28) RAT 696-1394.
- 29) NTC 6-11-14.
- 30) Maastrigt, C. van, p. 68, RAT 696-71- no. 318 en 343; T(ilburgsche) C(ourant) 15-10-14.
- 31) Moeyens, P., p. 99 en 104; Maastrigt, C. van, p. 79; Beer, A. de, p. 12 en 35.
- 32) RAT 696-1394; Smit, C., Nederland in de Eerste Wereldoorlog, deel 2 1914-1917, Groningen 1972, p. 175; NTC 22-10-1914 en 23-10-14; TC 15-10-14; Beer, A., p. 69 en 151.
- 33) RAT 696-1394; Moeyens, P., p.104, 106 en 107; NTC 22-10-14, Schuursma, R., p. 359.
- 34) RAT 696-71 no. 343.
- 35) RAT 696-71-no. 532, 572, 578, 581 en 601; RAT 696-1394; Moeyens, P., p. 108; Beer, A. de, p.152.
- 36) RAT 696-1394.

- 37) RAT 696-1394; RAT 696-71-no. 381.
- 38) RAT 696-71 no. 417; Hermans, H. Goirle en de mobilisatiejaren 1914-1918, in: Rond de Schutsboom jrg. 24 nr. 2 p. 26.
- 39) Moeyens, P., p. 110-114; RAT 696-71 no. 340 en 397; RAT 696-72 no. 714; RAT 696-139.
- 40) <http://www.cubra.nl/tilburgsdialect/pierrevanbeek2/heemkunde> ;
<http://alfredstaarman.nl/wp-content/uploads/Marius1.PDF41Nieuwkerk>;
<http://www.cubra.nl/tilburgsdialect/pierrevanbeek/heemkunde67/nieuwkerk.3htm>;
<http://kloosternieuwkerkgoirle.nl/geschiedenis>;
<http://historietilburg.nl/thr/thr1.Van%20Gils.htm> auteur: Gils, J. van, Grootgrondbezit langs de grens Geworteld in Taxandria Historische aspecten van de relatie Tilburg-Turnhout Tilburgse Historische Reeks no.1 pag 120-148; Wierckx, P., Dorus Couwenberg, een markant Goirlenaar in: Rond de Schutsboom jrg. 2000 nr.1 pag 23-40.
- 41) RAT 696-71 No. 334.
- 42) RAT 696-72 no. 177; RAT 696-1394.
- 43) RAT 696-72-no. 219; RAT 696-1396; Beyst, R. e.a. (red) De Grote Oorlog in het klein, Baarle Nassau 2013, p. 164-1616.
- 44) RAT 696-72-no. 601, 603, 681, 953 en een ongenummerd telegram van eind april 1917; RAT 696-73-no. 122, 257, 386 en 437; RAT 696-58-no. 419.
- 45) RAT 696-58-no. 561, 583 en 587.
- 46) RAT 696-72-952.
- 47) Moeyens, P., p. 114-115.
- 48) Doedens, A. en Mulder, L., Verstoorde vrede, Amsterdam/Antwerpen 2004, pag. 57.
- 49) Moeyens, P., pag 115-118; Doedens, A., p. 57.
- 50) Maastrigt, C. van, p20; Moeyens, P., p. 125.
- 51) Moeyens, P., p. 118-123; Doedens, A. p. 57; Schuursma, L. p. 362.
- 52) Moeyens, P., p. 124-125; Smit, C., p. 176 Beer, A. de, p. 128-129.
- 53) RAT 696-72-826, 871, 918 en 939; RAT 696-73-no. 460.
- 54) NTC 14-02-1915; Beer, A. de, p.25; RAT 696-58-no.400.
- 55) RAT 696-73-no. 394.
- 56) Moeyens, P., p. 129.

Voorbije Activiteiten

Fietstocht donderdag 20 augustus naar Zondereigen met begeleide wandeling langs Eerste Wereldoorlog sites.

We zijn op één van de uitzonderlijk zonnige zomerdagen gefietst van Weelde-Molenslop naar Zondereigen. Na de ontvangst in het Schuttershof te Zondereigen wandelden we met Herman Janssen, de specialist van de Eerste Wereldoorlog en de Dodendraad, langs de WOI-sites te Zondereigen. De dag werd met een drankje afgesloten in het Schuttershof.

Herman Janssen vouwt het plooiram open.

Het noodgemeentehuis bij Toontje Gillis

Herfstwandeling woensdag 21 oktober Nieuwkerk en Landgoed Gorp & Rovert met het herdenkingsmonument van de vijf gijzelaars WOII.

Die middag vertrokken we met een ideaal herfstweertje aan de nieuwe afspanning bij de rotonde over de grens te Poppel in Goirle. De wandeling was in twee delen een korte van ongeveer 4 kilometer naar Nieuwkerk met zijn kapel en vervolgens eventueel verlengd kon worden met 4 kilometer op het landgoed Gorp & Rovert.

Het eerste deel leidde ons naar de kapel van Sint-Jan-Onthoofding op Belgisch Nieuwkerk. De kapel was even verrijkt met het schilderij van Lou Kraayenbrink met de onthoofding van Johannes naar een werk van Caravaggio, Italiaans tijdsgenoot van Rubens. Zoals gezegd leidde het tweede deel ons naar de fusilladeplaats van 5 Nederlandse gijzelaars tijdens WOII. Hier stonden we even stil bij de gruwelen van een oorlog. Bij de terugkeer konden we de nieuwe “apparaten” testen in het bos. Afsluiten deden we in de gezellige afspanning “De Rooverische Leij”.

Bezoek aan de abdij van Postel

Op donderdag 12 november jl. bezocht een groep van onze leden de Norbertijner abdij van Postel.

Door een vriendelijke dame van het VVV van Mol werden we doorheen de geschiedenis gegidst van deze bijzondere plek in de “stille Kempen”, nabij de Nederlandse grens. Maar niet enkel de geschiedenis werd belicht, ook de hedendaagse activiteiten zoals het bezinningscentrum, de kaasmakerij en het laboratorium kregen de aandacht. Bijzonder was toch wel de inkt die we mochten hebben in de abdijsbibliotheek!

Enkele foto's van deze namiddag:

VLUCHTEN naar NEDERLAND 1914/1918

Door: Luc Andries

Romantisch schilderijtje van de particuliere vluchtelingenopvang in Brabant tijdens de eerste dagen van de oorlog

Nederland ontsnapte ternauwernood aan een Duitse invasie bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Ze konden neutraal blijven dit betekende voor veel Belgen een reddingsboei in de onstuimige wateren van WOI.

Politiek gezien voelden de confessionelen in Nederland zich traditioneel aangetrokken tot het Duitse keizerrijk. De linkse Nederlandse partijen eerder tot Frankrijk en Groot-Brittannië, maar de socialistische voorman Troelstra was pro-Duits. De pers was ook verdeeld maar trachtte zich onpartijdig op te stellen met uitzondering van de Telegraaf die uitgesproken anti-Duits was. Nederland had echter bij de geallieerden door deze houding geen goede naam, alhoewel het voor ons Belgen zeer prijzenswaardig was dat zij zovele honderdduizenden vluchtelingen onderdak hebben verleend.

Ondanks deze feiten percipieerden de geallieerden dat Nederland profiteerde van de oorlog. Niet alleen de vliegtuigbouwer Fokker verdiende eraan maar ook de kleine man met een bloeiende mensen – en etenswarensmokkel. Ter overweging, bij het begin van de oorlog waren er in Nederland 465 miljonairs en in 1920 waren het er 1239. Deze mensen kregen in Nederland de bijnaam: “OW-er” (oorlogswinstmaker).

Van het begin tot het einde van de Eerste Wereldoorlog zijn er verschillende vluchtelingengolven geweest.

Reeds van bij het begin van de strubbelingen heeft België, omwille van angst voor spionage, zijn Duitse en Oostenrijkse onderdanen uitgewezen. Ongeveer 80.000 mensen, die meestal ondernemers waren, zijn via

Nederland uitgezet naar Duitsland en Oostenrijk. De transportkosten werden door de Nederlandse Spoorwegen netjes doorberekend aan de Pruisische.

Nederland was niet toegetreden tot één of andere alliantie die voor de oorlog waren ontstaan. Zij deden met hun zes miljoen onderdanen niet mee aan de nationalistische gevoelens en de wapenwedloop. Nederland wilde kost wat kost zijn neutraliteit behouden om zijn eigen grondgebied te vrijwaren en zijn kolonies te beschermen omdat Nederland vreesde zijn kolonies te verliezen bij een slechte afloop als het de verkeerde alliantie zou gekozen hebben.

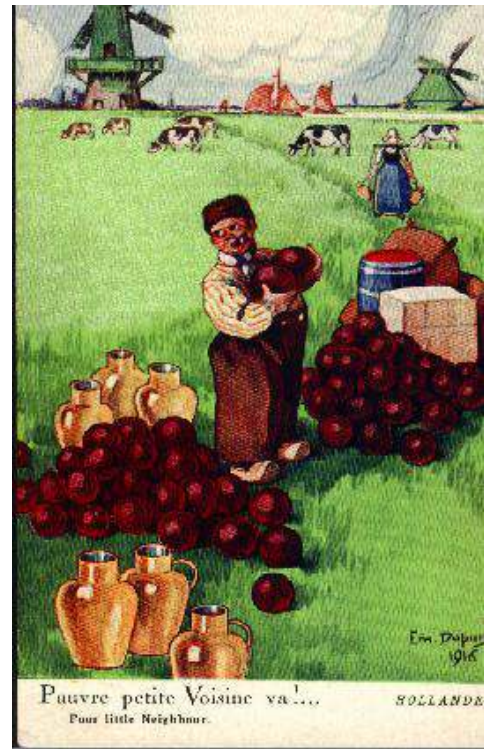
De neutraliteitspolitiek verplichtte Nederland om in geval van oorlog vluchtelingen op te vangen en de militairen van de oorlogvoerende landen te ontwapenen en te interneren. Na 28 juni 1914 is de escalatie na de moordaanslag te Sarajevo niet meer af te remmen. Het Nederlandse kabinet besliste onder leiding van Pieter Cort van der Linden om hardnekkig vast te houden aan zijn neutraliteitsbeginsel. Op 4 augustus werd het neutrale België aangevallen. Nederland zette zijn neutraliteit internationaal nog eens goed in de verf, bereidde zich voor op de internering van militairen en verkondigde dat deze militairen tot het einde van de oorlog zouden worden opgesloten.

Zoals eerder aangehaald waren de eerste vluchtelingen Duitsers en Oostenrijkers. Maar nu kwam er een tweede golf op gang van Belgen uit de streek van Luik en Belgisch Limburg waar hevig werd gevochten. Toen staken er ongeveer 60.000 Belgen de Nederlandse grens over, vooral vrouwen en kinderen. De eerste vluchtelingen werden vooral particulier opgevangen maar door de enorme toevloed verliep het chaotisch. Families, kennissen en vrienden waren elkaar verloren tijdens de vlucht en zochten in de Nederlandse grensgemeenten elkaar terug op.

Meestal werd er op de muren en luiken van de huizen met krijt geschreven wie er opgevangen of gezocht werd. Omdat de gemobiliseerde Nederlandse militairen in de grensgemeenten langs de Belgische en Duitse grens gehinderd werden door de vluchtelingen, moesten deze mensen verder het land in gebracht worden.

Bij het begin van het conflict staat Nederland heel open en gastvrij tegenover de vluchtelingen. Het was zelfs “bon chic, bon genre” om Belgen op te vangen. Belgen blijven toestromen na de slachtpartijen in Dinant, Andenne, Leuven, Aarschot, en dichterbij Retie. Het gevolg was dat de goedbedoelende particulieren na enige tijd op hun tandvlees zaten. Ze konden niet meer voldoen aan de vraag en het Nederlandse kabinet besloot om de hulpverlening te centraliseren, zodoende werd de situatie beheersbaar. Aan de andere kant was men in Nederland een beetje bevreesd dat er criminele Belgen meekwamen en dat de verschrikkelijke verhalen van de ontheemden voor een anti-Duitse stemming bij de Nederlandse bevolking zou kunnen zorgen, wat op zijn beurt de Nederlandse neutraliteit op de helling zou kunnen zetten!

Het kleine België houdt de grote Pruis tegen. In België is de landbouw door de oorlog vernietigd en in het gastvrije Nederland is er een overvloed voor de “arme kleine burens”.

Maar dank zij de neutraliteit van Nederland in dit conflict en de internationale sympathie voor het “poor little Belgium” vanwege het neutrale Amerika kon het Amerikaanse “Committee for Relief in Belgium” via Nederland voedselpakketten bezorgen aan de burgers in het bezette België.

Net als Nederland de situatie meester was, begint de belegering van Antwerpen. Deze stad valt op 10 oktober 1914 in Duitse handen, maar de exodus was al eerder begonnen.

Exodus van Antwerpen door Eugène Van Mieghem

Op enkele tienduizenden na liep de ganse stad leeg. Ruim driehonderdduizend Antwerpenaren vluchtten naar Zeeuws-Vlaanderen, Roosendaal, Bergen op Zoom, Breda en onze streken. Tegelijkertijd waren er “gedesoriënteerde Belgische militairen” (ongeveer dertigduizend) ook naar Nederland onderweg; ondanks het bevel van de Belgische Generale Staf om terug te trekken naar de Belgische Kust via Zelzate. Bergen op Zoom werd overspoeld door Belgen. Dit was onhoudbaar en Nederland onderhandelde met de Pruisen een akkoord

dat de Antwerpse burgers reeds half oktober ongehinderd konden terugkeren naar huis. Voor velen was er bij thuiskomst alleen een puinhoop.

Militairen en burgers op de vlucht

Belgische militairen geïnterneerd in Nederland

Nederland interneerde echter de Belgische militairen in kampen te Harderwijk, Oldebroek, Gaasterland en Zeist. De families van de geïnterneerden reisden af naar deze kampen en enige tijd later werden er voor deze gezinnen heuse dorpen omheen de interneringskampen gebouwd. Uit Ravels werden een drietal militairen geïnterneerd in Gaasterland (Friesland). Het waren v.l.n.r. op onderstaande foto: de heren Jan Van Steen, Charel Huybs en Louis De Bont.

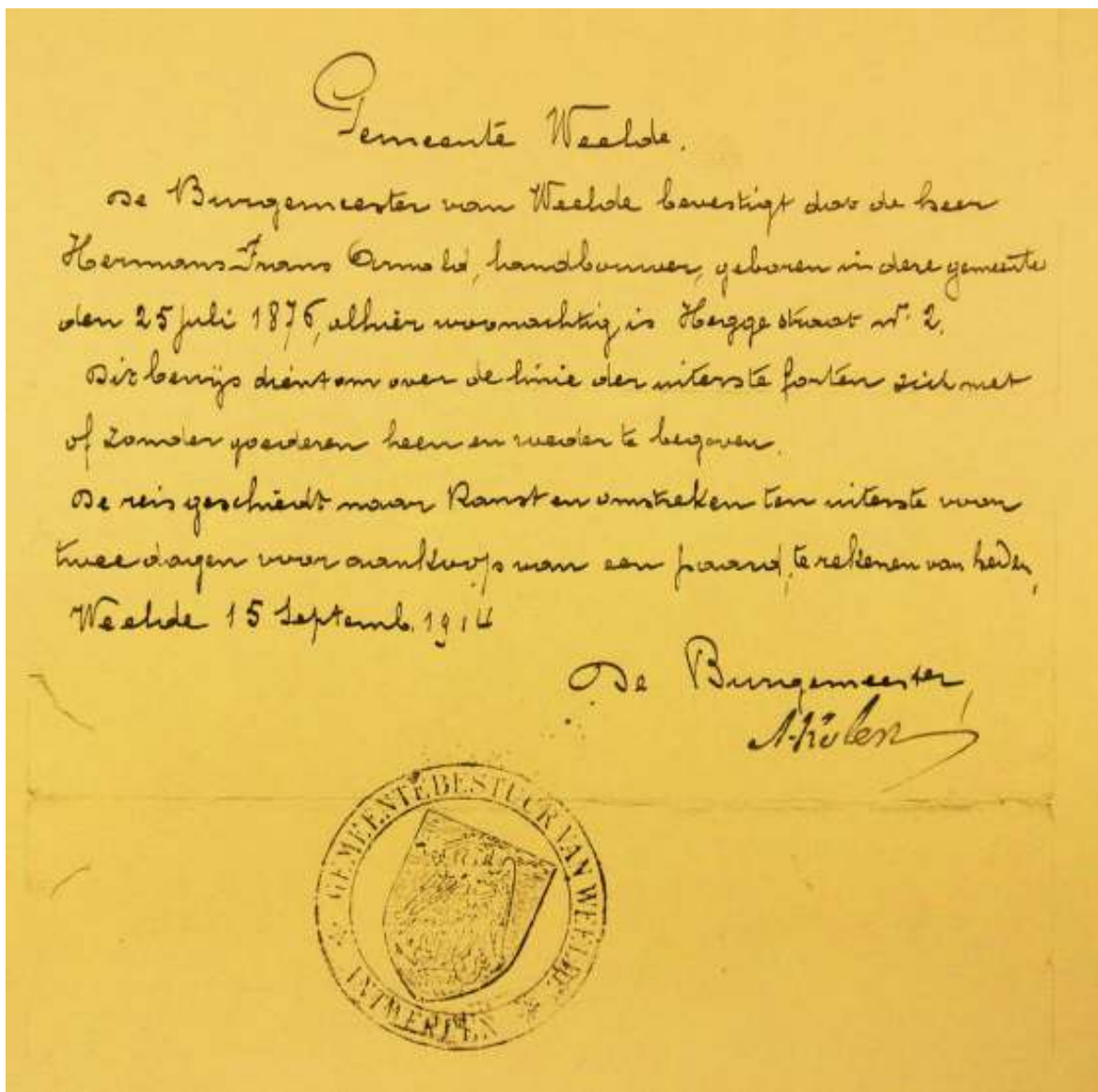
In 1916 versoepelde Nederland het interneringsregime. Zo werd Jan Van Steen overgeplaatst naar een boerderij te Hoge Mierde bij de familie Van Gisbergen.

Karel Pijpers uit Poppel overkwam echter het volgende: hij werd aan het front gekwetst en werd via De Panne en Frankrijk overgebracht naar een Engels hospitaal waar hij verder werd opgelapt. Hij werd afgekeurd voor militaire dienst en kwam over van Engeland naar Alphen (N-B) waar hij begin 1915 arriveerde. Hij bracht er de rest van de oorlog door bij zijn tante.

Maar wat gebeurde er nog meer in Ravels, Weelde, Poppel en Goirle?

België was in oorlog maar de Duitsers hadden ons nog niet onder de voet gelopen. Grote delen van ons land beschikten nog over zelfbestuur. Getuige hiervan zijn enkele documentjes om te reizen in België en buitenland uitgereikt door het gemeentebestuur van Weelde.

KONINKRIJK BELGIË	
PROVINCE	<i>Antwerpen</i>
ARRONDISSEMENT	<i>Coninckhout</i>
GEMEENTE	<i>Weelde</i>
Getuigenschrift van Zelfpersoonlijkheid	
Afgeleverd aan <i>Peter Hermann</i>	
geboren te	<i>Weelde</i> (België), den <i>26 Dec. 1841</i>
heraep	<i>Landbouwer</i> , gehuwd in deze gemeente
straat, n. , sinds	
komende van	
van Belgische nationaliteit.	
Te <i>Weelde</i> , den <i>4 Oct. 1915</i>	
DE BURGEMEESTER, <i>M. Kolen</i>	
	
Bijzondere teekens	
Handteekens van den drager.	

Omdat de spoorlijn het Bels Lijntje te Turnhout aansloot op de verbinding met de particuliere lijn "Le Grand Central Belge", kwamen vele vluchtelingen uit het zuiden van België; meer bepaald Mariembourg, Charleroi, Leuven en Aarschot. Deze spoorlijn vertakte te Aarschot naar Antwerpen of Herentals, Turnhout en verder naar Nederland. Zo zijn er dus ook enkele tienduizenden uit de streek van Leuven, Aarschot, Herentals en Turnhout, langs het station van Weelde-Station/Baarle-Nassau met de trein gevlucht. In de strenge winter 1914-1915 hebben veel Belgen verbleven in de onverwarmde spoorwegloodsen van Baarle-Nassau en bij burgers te Baarle-Hertog-Nassau. In februari 1915 werden de resterende Belgen overgeplaatst naar het vluchtelingenkamp van Uden. Dit was goed bedacht en georganiseerd. De vluchtelingen werden uit het grensgebied verwijderd en ze konden de Nederlandse grenswachters niet langer hinderen in hun acties. Verder was Uden, amper 35 kilometer ver, destijds rechtstreeks verbonden met Baarle-Nassau d.m.v. de "ijzeren weg".

In het station van Weelde/Baarle-Nassau zijn als merkwaardige Belgen de ouders en hun zoon, de latere kardinaal Van Roey uit Vorselaar gepasseerd. Moeder Van Roey overleed echter te Baarle-Hertog in de Molenstraat nummer 81 op 25 september 1914.

Stationsemplacement te Baarle-Nassau met inzet kardinaal Van Roey

Eind september 1914 sloeg de paniek om de oren van de “Turnhouters”.

De Turnhoutse bevolking werd zenuwachtig en geprikkeld van de verschrikkelijke verhalen die ze vernamen van de vluchtelingen uit Wallonië, Leuven en Aarschot. Bijna gans de bevolking verliet Turnhout en zocht zijn toevlucht aan de grenskanten te Poppel en Weelde. De uitgestrekte bossen van deze twee dorpen boden opvang en de plaatselijke bevolking sprong in de bres en hielp waar het kon, gelukkig was het een prachtige zomer en najaar. Te Weelde waren er ongeveer 4000 vluchtelingen. Het kerkbezoek explodeerde en de hosties geraakten op. Na een tijdje beseften deze vluchtters dat het loos alarm was en togen terug naar huis.

In Poppel werden in het nonnenklooster novicen uit het klooster van Berlaar samen met hun familie opgevangen. Ondanks de goede wil van deze zestig vluchtende mensen was de situatie in het kleine klooster niet langer leefbaar en werden zij na overleg tussen de dorpsherders van Poppel en Esbeek 7 maanden opgevangen in het patronaat te Esbeek.

Na de val van Antwerpen kwamen de Pruisen werkelijk naar Turnhout. Half oktober 1914 werd Turnhout bezet. Voor en met de val van Antwerpen op 10 oktober passeerden er steeds meer vluchtelingen in onze dorpen op weg naar Tilburg en verder. Voor de val van Antwerpen waren er ongeveer één miljoen Belgen gevlucht naar hun Noorderburen. Met de vluchtende Antwerpenaren en militairen kwamen er nog ongeveer 400.000 bij.

De Pruisen hadden na de Belgische terugtrekking achter de IJzer bijna gans België in handen uitgezonderd Baarle-Hertog. Ze wisten dat ze de Nederlandse grens hermetisch moesten afsluiten om te voorkomen dat meer en meer Belgische vrijwilligers zich zouden melden in Engeland via Nederland, om dienst te nemen in het Belgische leger. Andere redenen voor strenge grenscontrole waren spionage, desertie van eigen Duitse soldaten en smokkel van: brieven, voeding, Nederlandse kranten, petroleum, mensen, enzoverder. Over de petroleumsmokkel gaat het verhaal de ronde dat er in de bossen van Goirle-Hilvarenbeek reservoirs in de grond zaten. Hier konden de smokkelaars zich bevoorraden en werd er in een kolonne van soms wel 40 mensen (mannen, vrouwen en kinderen) met grote en kleine kruiken petroleum overgebracht naar België.

In de eerste maanden van de bezetting werd de bewaking gedaan door een gigantisch aantal soldaten. Begin 1915 stonden er reeds om de dertig meter grenswachters over een totale grenslengte (Vaals-Sluis) van

ongeveer 450 kilometer plus nog extra bewaking en zoeklichten langs het kanaal te Ravels. Omdat de bewegings – of verplaatsingsoorlog was vastgelopen, werd deze situatie onhoudbaar voor onze Oosterburen. De stellingenoorlog vereiste meer personeel en verstoorde de Duitse plannen om met Kerstmis 1914 in Parijs te vieren. Bovendien hadden ze ook nog een front geopend in het Oosten richting Rusland.

Veel Belgen hadden toen al de wijk genomen, anderen volgden nog. Sommigen via de smokkelwegen anderen officieel met de nodige Duitse documenten.

Een van de vluchtelingen die toen nog te Poppel de grens passeerden is René Corbeels waar u hier een transcriptie vindt van zijn wederwaardigheden. Zijn dochter Marie-Louise Corbeels woont heden ten dage nog te Goirle niet ver van het heem en de molen.

Op 22 februari 1917 schreef René Victor Corbeels (°1896-†1954) de volgende brief:

Waarde lezers wees zoo goed bij het lezen van dit navolgend geschrift, een onze vader, of het "De Profundes " te bidden voor de overledenen.

Dit boek hoort toe aan Victor René Corbeels, zoon van Henricus Corbeels en Louisa Schauwaerts, geboren den 4 januari 1896 te Aarschot provincie Brabant België.

Louisa Schauwaerts overleden, den 18 januari 1896.

Henrikus Corbeels overleden den 14 februari 1899 (begraven).

Veertien dagen oud zijnde werd ik opgenomen en opgevangen door Coleta de Corte echtgenote van Victor Schauwaerts, een dierbare tante.

Mijne eerste H. Communie gedaan in OL Vrouwe kerk te Aarschot den 17 maart 1907.

Victor Schauwaerts overleden den 22 oktober 1909.

Mijne studie gedaan in het St. Jozef College te Aarschot, van september 1909 tot augustus 1914.

Volgende plaatsing bij de prijsuitreiking bekomen.

1ste studiejaar 3de van de 85. 2de jaar 2de van de 15. 3de jaar eerste van de 6.

4de jaar 2de van de 4. 5de jaar 1ste van de 2, diploma gehaald in Natuurwetenschappen en Landbouw.

Den 19 augustus 1914 door kanongebulder gewekt en ijlings gevlucht.

Te Meerelbeke (Melle bij Gent) halt gehouden en twee maanden verbleven in het klooster der zusters Franciscanessen.

Den 22 okt. 1914 over Mechelen te Aarschot teruggekeerd, huis en have verwoest gevonden.

Tot op 30 januari verblijf gehouden bij familie te Tongerloo bij Westerloo in de Abdij der Witheren aldaar, veel dienst bewezen als bode.

Op 30 januari 1915 moest ik familie en mijn dierbaarste tante, die als moeder mij minnende verlaten des smorgens half acht had het droevig scheiden plaats en gans alleen trok ik door Herselt, Westerloo, Tongerloo, Olen, Lichtaert, Turnhout.

Op 1 februari 1915 des nachts passeerde ik tusschen 3 en 6 uur de Belgische Nederlandsche grens, bracht nog een laatste groet aan mijn dierbaar vaderland, en een krachtig Leve België, Vive La Belgique! Au revoir! tot ziens klonk groots in den vroegen morgen.

Daar stond ik doodvermoeid zonder hulp of steun.

Alleen een christen hart en hoop op Gods barmhartigheid vroeg ik genade.

Ik stond voor de wijde wereld, maar Christus heeft gezegd aanziet de vogelen des Hemels ze zaaien niet, ze verzamelen niet in schuren en toch voelt ze den Hemelse vader.

Ik nam het besluit naar Tilburg te trekken, en vond bij de geachte familie

P van Mourik een onderkomen tot 15 januari 1916.

Vanaf 15 januari 1916 handelslessen genomen op de Rijks Hoge Burger School te Tilburg.

Op de foto is Pieter gekleed als Belgisch militair bij de cavalerie. Hij besloot destijds om na de oorlog in Nederland te blijven en er zijn leven uit te bouwen. België vergeet en verliest echter zijn onderdanen niet uit het oog en in het jaar 1920 moest hij te Leuven zijn militaire dienst volbrengen.

Passeerbewijs van René (Pieter) Corbeels, uitgereikt door de locoburgemeester van Aarschot.

Enkele feiten na het verstrengde toezicht door de Duitsers begin 1915

Donderdag 22 april worden de vaartbruggen afgesloten. Onze inwoners kunnen niet meer naar Turnhout en dus ook niet meer naar het binnenland. Inwoners van Ravels-Weelde-Poppel en Weelde Statie die in Turnhout waren die dag, kunnen 's avonds niet naar huis. Zo vergaat het ook onderwijzer-vrijgezel Gust De Bont uit Weelde. Hij werkte te Turnhout. Aanvankelijk kon hij mits een speciale "Passierschein" langs de brug van Ravels naar zijn woonst te Weelde. Dagelijks werd het traject tweemaal te voet afgelegd. Dit alles was niet praktisch. Hij besloot om zich te vestigen in Turnhout. Maar een man alleen met een huishoudster was in die tijd geen goede beslissing. Hij leerde al vlug te Turnhout een dame kennen en in november 1915 werd er reeds getrouwd, romantisch is echter anders. Maar tijdens de bezetting moest men praktisch zijn zal Gust gedacht hebben. En naar men vertelde was het een goed en vruchtbaar huwelijk, getuige daarvan de geboorte in december 1916 van de tweeling Frans en Toon.

Het werd enkele dagen druk aan de vaart met berichten die over en weer geroepen werden. Pakketten en manden werden door Duitse soldaten na controle heen en weer gebracht. Er ontstond een nieuwe verkoopstrategie waarbij de Duitse soldaten betrokken werden. Zij zorgden voor het overbrengen van de aangekochte goederen en bezorgden het geld aan de verkoper. Het was voor de mensen een attractie om deze handel en wandel gade te slaan.

De Duitsers probeerden door de verscherpte controles de ontstane smokkelsituatie te beheersen maar deze maatregelen bleken nog niet voldoende te zijn.

Door de onmacht die ze ondervonden, verordenden ze telkens nieuwe plakaten met hatelijke verordeningen zoals het verbod om de Marseillaise (Frans nationaal volkslied) te zingen en de duiven moesten opgesloten worden omdat deze wel eens gebruikt werden om berichten te smokkelen.

Om de schijn op te houden verspreidden ze via de toegelaten persorganen en aanplakbiljetten euforische berichten over hun krijgsverrichtingen.

In de zomer van 1915 meer bepaald rond 27 juli wordt de DODENDRAAD geactiveerd in onze streek.

Tijdens deze zomer werd de Elektrische Draadversperring aangelegd tussen Vaals en Sluis. Door het afsnijden van de drie Belgische uitsteeksels in Nederland en het volgen van kanalen werd de lengte ingekort tot ongeveer 350 kilometer i.p.v. 450. Op Ravels grondgebied gebruikt men voor "De Dodendraad" 1378 kg gladde ijzerdraad en 11 kg pindraad. Bovendien moet er een zone van 500 meter vrij zijn bij deze Bliksemende Draad.

Dit betekende dat onze gemeenten Ravels-Weelde-Poppel afgesneden werden van het bezette België. Tijdens de bouw van deze versperring zijn er echter veel verplicht tewerkgestelde Belgen gevlucht naar Nederland. Door deze "Dodendraad" kon men de Duitse troepensterkte verminderen in het grensgebied en kon Duitsland veel soldaten van de grenzen overplaatsen naar de fronten. Bij ons kwamen dan de oudere en opgekalefaterde gekwetste ex-frontmilitairen. Deze versperring maakte eender welke vorm van smokkel levensgevaarlijk en sloot de grens hermetisch af. Men schat dat aan deze elektrische versperring ongeveer 800 mensen het leven hebben verloren. Niettegenstaande het grote gevaar zijn er nog smokkelactiviteiten en passages van mensen geweest. Soms met omkoping en corruptie van de Duitse grenswachters.

Oudere Duitse grenswachters te Poppel (foto's Ton Bluekens)

Verloop van de Dodendraad van Arendonk langs het kanaal naar Ravens waar het met de grens van de gemeente Turnhout naar het noorden afbuigt om bij Weelde-Station aan de Nederlandse grens met Baarle-Nassau te komen. U kan doorgangspoorten zien te Ravens aan de brug met een burger en een militaire poort evenals te Weelde-Station.

Twee Britse militairen stierven aan de Dodendraad te Weelde-Station op één september 1917. Een van beide opgebaard in het Sint-Elisabethziekenhuis te Turnhout (foto Stadsarchief Turnhout). Op 4 september 1917 werden zij begraven op het Turnhoutse kerkhof in de Kwakkelstraat.

Smokkel en Geld:

Met smokkelen was grof geld te verdienen. De brievensmokkel was heel belangrijk voor de geallieerden en er werd soms wel eens één Belgische frank per brief betaald. Sommige smokkelaars namen wel eens 500 tot 1000 poststukken in één reis mee. Ter overweging geven we even aan wat een gemiddelde Belgische arbeider verdiende bij de aanvang van WOI. Dit was 3 frank per dag, een normale woning kostte toen ongeveer 2500 franken en het gemiddelde jaarloon bij het begin van de oorlog was ongeveer 1600 frank.

Verder wisselden de smokkelaars één Duitse Mark voor 1.25 Belgische franken. In 1915 was één Belgische frank ongeveer een halve Nederlandse gulden waard.

Tijdens de oorlog waren er in België veel verschillende munten in omloop. De Duitsers brachten marken die eigenlijk niets waard waren en een inflatie veroorzaakten. In gans België mochten er geen gouden, zilveren, nikkelmunten of Belgische bankbiljetten meer gebruikt worden. Men schakelt over op Duitse "Darlehenskassenscheine" van 1 tot 1000 Mark (1DM=1.25BEF). Pasmunt was er onder de vorm van kartonnen kaartjes van 5, 10, 25 en 50 centiemen. De "Darlehenskassenscheine" was geen echt geld zoals de Goldmark die gedekt was door goud en gold als een echt betaalmiddel. De "Kassenscheinen" werden wel gebruikt als betaalmiddel en moesten door de (Duitse) Staatskas aanvaard worden.

Vanaf 1 juni is er geen doortocht meer te Ravels. De krijgsgrens ligt aan het kanaal aan de zijde van Ravels-Dorp. Wij zijn de facto afgesneden van België. De Duitse grenswachters aan de Nederlands-Belgische grens zijn telefonisch verbonden met het hoofdkwartier aan de brug te Ravels.

De metalen en zeker de edel metalen muntjes werden uit omloop gehaald om militaire redenen.

Onze gemeenten zaten met een tekort aan pasmunt en daarom werd er noodgeld gemaakt om dit euvel op te lossen. Meestal waren dat papieren of kartonnen bonnetjes.

De pastoors ondervinden problemen met de aanvoer van hosties, miswijn, wierook, kaarsen en olie. Dit wordt gedeeltelijk opgelost door smokkel vanuit Nederland. Voor petroleum wordt 12 frank per liter gevraagd. De kerkdiensten worden nog steeds druk bezocht. De werkloze Ravelse arbeidersgezinnen vluchten nu het nog kan naar Nederland en sommige verder naar Engeland om in hun levensonderhoud te voorzien.

Hieronder enkele fragmenten uit het proces-verbaal van de betrapping van een zestal smokkelaars op Nieuwkerk aan de Goirlese zijde van de grens door Nederlandse soldaten. Onder hen bevonden zich Nederlanders en Belgen van beider kunnen.

Proces. Verbaal ten laste van:

- 1° Johannes Cornelis van Gijst
- 2° Petrus Martin
- 3° Jacobus Bruinink
- 4° Carolina van Heekelen
- 5° Johanna Theresia Cornelia Verhoeven
- 6° August van Heekelen

verdacht van poging tot uitvoer
gepleegd te Spijk op 12 Mei 1911 en
aanhouding op 3 Augustus 1911 S. 344
In beslag genomen te Mei 1916

Alaande zakken te hebben gedragen, waarin
omstreeks 20 Kilogrammen eetbaar vet
merk, B. U. K.

Daarop zijn door ons de goederen in beslag
genomen en zullen worden gedeponeerd
waar zulks behoort en wel zakken, waarin
omstreeks 135 Kilogrammen, eetbaar vet
de merken, B. U. K. en, Rosa.

Waarvan door ons dit procesverbaal
is opgemaakt op den eed bij den aanvang
onzer bestemming afgelegd

Gesloten te Spijk den 12 Mei 1911
(M. g.) G. Spijkert.
(M. g.) L. v. d. Meijdenberg.

Zij smokkelden alle zes hetzelfde product namelijk eetbaar vet van het merk B.U.K..
Dit werd geslagen uit klapper=kokosnoot (**B**ereid **U**it **K**lapper).

Op deze foto zien we uiterst links de post commandant te Goirle de Heer J.P. Van Den Berg (Sjef). Hij was sergeant tijdens de Eerste Wereldoorlog en had een opsporingsbevoegdheid. Zo was hij dus belast met de controle van illegale grensoverschrijding door smokkelaars naar België. De andere personen zijn ons niet bekend.

Door de aanleg van de Dodendraad langsheen het kanaal te Ravels leefden wij tussen Nederland en het werkelijk bezette België. Voor de mensen uit de afgesneden bezette stukken van België zoals ook in Hoogstraten en Essen was het een erge straf om gedeporteerd te worden achter de draadversperring, dus in het bezette België en afgesneden van hun familie.

Zo is er het volgende waar gebeurde verhaal uit 1918.

“Het is reeds lang geweten dat alle waren peperduur zijn geworden. Tot hiertoe nochtans heeft men het over het algemeen nog goed gehad, daar bijna iedereen zijn zwijntje in de kuip trachtte te hebben terwijl men een ander aan het vellen was, het brood begint wat te ontbreken, doch met den nieuwen oogst nu zal dat wel beteren, is de algemene hoop. Den vierde of den vijfde juli waren Vromans en zijn schoonbroer J. de Kort in de nabijheid van de elektrischen draad aan 't stroopen en reeds hadden ze een paar hazen onder hun jas verborgen toen ze door een Duitsche patroelje, uit twee man bestaande, werden opgemerkt. Hun naam werd opgenomen en terwijl de eene mof een andere richting inging was de andere verplicht de twee stroopers naar het pasbureau te Raevels te brengen. De stroopers dachten, waarschijnlijk over de brug te worden gezet en daarom waren ze stillekens overeengekomen om de mof aan te vallen. Ze namen zijn geweer af, hadden hem een vinger afgehakt en met de bajonet waren ze reeds bezig hem den hals af te snijden, toen de Duitscher er toe gekomen was ongemerkt zijn dolkmes te nemen, dat verborgen zit in de laarzen en zoo nog juist in tijd zijn leven heeft kunnen verdedigen. Beide stroopers werden op hunne beurt tamelijk verwond, en den mof in steek latend, vluchtten ze de grens over waar ze onmiddellijk werden verzorgd. Met zulke geval zijn de bewoners van Raevels niet veel vooruit, integendeel, de Duitsche dwingelanden treden strenger op. De ouders De Kort werden door de Duitschers langs de andere kant van de draad ontvoerd; de vader zou in het gevang zitten.”

Uit dit verhaal blijkt dat de deportatie van de ouders richting Turnhout of dus naar het echte bezette België een serieuze straf was en dat het dagelijkse leven in Ravels-Weelde-Poppel ondanks de corrupte bezetting nog leefbaar was.

In onze “bult” was er nog een zekere vrijheid zolang men de Duitsers hun zin gaf en vooral Oberfeldwebel Lang die bijna vier jaar als een keizer-despoot regeerde te Ravels-Weelde-Poppel. Hij besliste eigenmachtig allerlei voordelen ten bate van de Duitsers in Ravels. Hij bepaalde zelfs de prijzen van de landbouwproducten want de boeren moesten alle opbrengsten bij hem leveren zodat hij het monopolie had.

Laat ons om te besluiten even stil staan bij de volgende twee beelden: het verschil is HONDERD JAAR.

Heeft het MENSDOM in die tijd vooruitgang geboekt?

Bronnen: Pastoors rapporteren over de oorlog (Studium Generale)
De Duitsers te Turnhout: Eugeen Waterschoot (Studium Generale)
De Dodendraad: Prof. Vanneste en Herman Janssen
Archiefstukken en Foto's (tenzij anders vermeld) HeE Nicolaus Poppelius

Schenkeningen van 24 oktober 2014 tot en met 29 september 2015

Het afgelopen jaar zijn er veel schenkingen geweest. We zijn zeer opgetogen met het geschonken materiaal dat bijna steeds in museumconditie is en willen bij deze de schenkers bedanken.

Doodsprentjes zijn een veel geschonken item. Grote aantallen mochten we ontvangen van Marc Vermeeren, Marie Verwimp, fam. Pijnenborg-Lenaerts en een anonieme schenker uit Goirle.

Speelgoedkeuken met uitrusting zoals een wafelijzer enzoverder bekwamen we van Rik Bogaerts. Verder mochten we van Rik ontvangen: ontelbare boeken, IJertorensleutel, Jugendstil - en art deco potjes, kopglaasjes, porseleinen vaasjes, porseleinen borden gemeente Weelde, kinderhandboor, speelgoedzaag, een OLV van Lourdes fles, porseleinen bord van Sint-Michiël, koperen kam, serviesstukken-gebruiksvoorwerpen uit verschillende Kempische begijnhoven, suikertang (200 jaar oud), keteltjes en een “looikestang” (douane loodverzegelingstang).

Kinderspeelgoedwafelijzer

Begijntjespispot

Suikertang

Verzegelingstang

Kruisje in glas

Flor Dierckx-De Jongh bezorgde ons de jaargang 1937 van “Ons Land”.

Glazen stolpen met de Heilige Familie en Onze-Lieve-Vrouw met Christus werden gedoneerd door Yves Collier evenals een schilderij met Christus aan het kruis, een tinnen bord, gietvorm voor chocoladen paaseieren en ontelbare boeken in verband met erfgoed, historie, kunst en heemkunde.

Chocoladen Paasei gietvormen:

gesloten/open

Familie Jos Timmermans-Caers voorzag ons in een exemplaar van: “De Martelaren van Gorcum” door De Lange, messing bloemenvaas, bloempot, koperen kolenbak, een gigantisch obus uit de Tweede Wereldoorlog en lantaarns.

Familie Maas-Witteveen gaf verscheidene schilderijen met bijeltaferelen, boeken, streekgebonden foto's en postkaarten.

Marie Verwimp verrijkte ons met verschillende foto's, een wekker, rouwbrieven, postkaarten, krantenknipsels, een tijdschrift in verband met het overlijden van koningin Astrid, diploma van de huishoudschool te Poppel en foto van de Vrienden van Lourdes uit Baarle-Hertog (1954).

Jan Dries bracht nog enkele onderwijsboeken en een passer.

Familie Frijters uit Oud-Turnhout schonk een unster en een petroleumbrander.

Frans en Mieke Boeren-Heykants brachten liederen en boeken aan.

De basisschool van Poppel leverde twee episcopen (projector voor het afbeelden van platte voorwerpen zoals foto's, teksten en tekeningen).

Melkerij "De Verbroedering" uit Weelde vond nog een kasboek van de Stoommelkerij.

Familie Vrijzen belde ons voor allerlei folders en oude Belgische geldmuntjes.

Jan Cnaeps bracht de huls van een seinkogel voor een seinpistool dat destijds door de Belgische douane gebruikt werd.

Familie Van Loon vond nog een lederen motorjas gedragen door Louis Van Loon in de jaren 1950.

Leo Nooyens vond bij het opruimen bij zijn oom zaliger: Jos Nooyens, nog allerlei waaronder een stroomtransformator 110/220 Volt.

Familie Stevens-Van Lieshout doneerde een koperen waterkraan, snijmachine voor kokosmatten en een gigantische ratel.

Ratel

Snijmachine

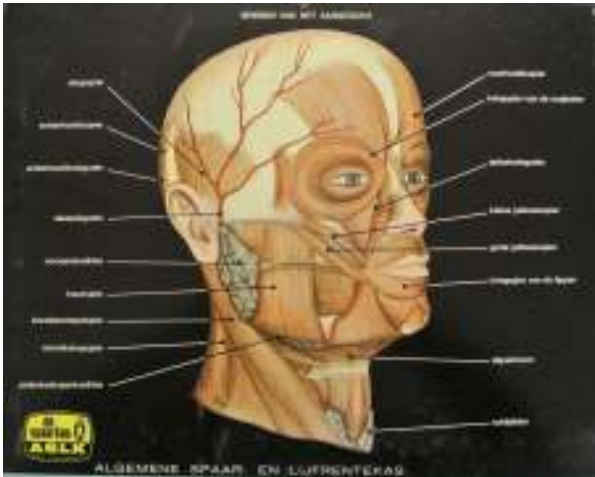

Tafelradio

André Willems bracht oude rijkswachtdocumenten van omstreeks 1930.

We mochten een aantal oude tafelradio's met lampen, een filmcamera, projector, filmlamp en een VHS-recorder ontvangen van de familie Van Mierlo (Baarle-Nassau en Berkel-Enschot).

De school uit Weelde-Statie hield een opruiming en vond instructieve borden in verband met: de klaproos, de koe en België. Verder hadden zij nog kruisbeeldjes, schoolboeken, fotoplaten, biologieplaten, wandkaarten (Hollandse Bestuursperiode, Oud-België, België onafhankelijk, bloemen/planten, dieren en aardrijkskunde), foto's in verband met deugden en feestdagen en tenslotte fiches handelend over het menselijk lichaam.

Michel Bellen schonk foto's van Merksplas en Wortel-Kolonie omstreeks 1900.

Familie Van Dun-Crab gaf doopkleding.

Annie Heykants gaf ons een speelgoederviesje (circa 1960)

Theresia Willems leverde een herdenkingsmedaille van de landsbond der Belgische Bakkersbazen uit 1951.

Bij de inventarisatie van de parochie van Weelde-Statie ontvingen wij een drietal zakjes destijds gebruikt om de Heilig Olieselpotjes met chrisma in te verpakken.

Familie Govaerts-Van Der Vloet bracht 30 mm-kogels.

We mochten ook veel anonieme schenkingen ontvangen zoals: driedimensionale foto's, muziekinstrumenten, brillen, obussen WOII, missaal en drie ingelijste foto's van Petrus Pijpers.

Rechtzetting

Beste lezers,
in het artikel van ons tijdschrift nr. 77 van september 2015 'Het kapelleke van Mosdijk' wordt een situatie beschreven welke niet berust op werkelijk gebeurde feiten.

Het koppel dat op 13 september 2014 getrouwd is in het kapelleke van Mosdijk had niets te maken met de brand in het kapelleke.

De schrijver van dit artikel is hierover geïnformeerd en heeft het betreffende artikel aangepast.
Deze aangepaste versie zal, zoals reeds gebruikelijk is, een jaar na publicatie te lezen zijn op onze website.

Graag verontschuldigen wij ons en vertrouwen we erop dat met deze rechtzetting recht wordt gedaan aan de waarheid.

Bas Van Haeren, redactiesecretaris

**Heemkunde- en Erfgoedvereniging
Nicolaus Poppelius
vzw**

BESTUUR:

Voorzitter:	Luc Andries, Pastoor Coolsstraat 15, 2382 Poppel	0474 97 17 27
Ondervoorzitter:	Marc Van Gorp, Grote Baan 97 bus 7, 2380 Ravels	014 656905
Secretaris:	Rina van der Vloet, Mierdsedijk 70, 2382 Poppel	014 655588
Penningmeester:	Ries van der Linden, Tilburgseweg 75, 2382 Poppel	014 478066
Leden:	Ad Rens, Klein Goorbeek 2, 2382 Poppel	014 659958
	Andre Van Gils, Steenweg op Weelde 118, 2382 Poppel	014 656893
	Bas Van Haeren, Deenackers 1, 2381 Weelde	014 699126
	Mieke Van Hauteghem, Schatrijt 2, 2382 Poppel	014 687332
	Gaston Verhoeven, Steenweg op Weelde 94, 2382 Poppel	014 655554
	Magda Vloemans, Turnhoutseweg 2, 2381 Weelde	014 655156
	Marinus Willems, Weeldestraat 154, 2381 Weelde	014 655728

REDACTIEADRES:

Bas Van Haeren, Deenackers 1, 2381 Weelde, 014 699126

bas.van.haeren@skynet.be

Voor informatie in verband met de inhoud van dit tijdschrift,

de vormgeving of verschenen teksten kunt u steeds terecht op het redactieadres.

Wenst u een tekst of een idee voor publicatie aan te bieden, dan kunt u dit ook doen via een bestuurslid.

(Iedere auteur is verantwoordelijk voor de ingestuurde werken.)

CONTACTGEGEVENS:

Adres: Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius vzw, Dorp 64, 2382 Ravels-Poppel

Bankrelatie:

Rekeningnummer: 733-3522204-67

IBAN: BE93 7333 5222 0467

BIC code: KREDBEBB

Museum: Heemkundemuseum "Het Kaske", Dorp 64 te 2382 Poppel,

is open elke tweede zondag van de maand van 14u. tot 17 uur.

In december, januari en februari is het museum gesloten.

Wel zijn er in deze wintermaanden bezoeken mogelijk op afspraak.

Groepsbezoeken kunnen aangevraagd worden via het reserveringsformulier dat u kunt vinden op onze website.

Aanvragen kunnen natuurlijk ook gedaan worden per brief (zie hierboven voor het adres).

Archief- en Documentatiecentrum: Bredaseweg 46, 2381 Weelde-Station

Te bezoeken na afspraak: voorzitter@nicolaus-poppelius.be

Website: <http://nicolaus-poppelius.be>

Facebook: www.facebook.com/NicolausPoppelius

